

airnika

16

chráněná krajinná oblast

SLAVKOVSKÝ LES

ARNIKA

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST ©

č. 18 (38) 1986

60 LET GNIRSOVY TOPOGRAFIE LOKETSKA	189	Stanislav Burachovič
KAMENNÝ SVĚDEK GOTIKY	190	Stanislav Burachovič
Stanislav Wieser
JEDNODUCHÉ ZÁCHYTY PŘÍRODNÍCH UHLÍČITÝCH PRAMENŮ	194	Jan Pěček
NĚKOLIK OTAZNÍKŮ KOLEM KLADSKÉ	198	Richard Švandrlík
HRAD BEČOV 1844	201	Stanislav Burachovič
STARÉ VÝZNAMNÉ STROMY NA BÝVALEM OKRESE MAR. LÁZNĚ-1932	202	Richard Švandrlík
BEČOVSKÉ POPRAVIŠTĚ	206	Stanislav Burachovič
Stanislav Wieser
O REKULTIVACI VYTĚŽENÝCH RAŠELINIŠTÍ	208	Zdeněk Němec
ZAJÍMAVÉ DŘEVINY KARLOVÝCH VARŮ	209	Zdeněk Němec
NA ANDĚLSKÉ HOŘE	210	Stanislav Burachovič
Stanislav Wieser
NÁVRAT LOSA	212	Otto Štěpánek
ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM VÝŠKOVSKÉHO HRADU	213	Pavel Šebesta
ETOLOGIE ŽIVOČICHŮ ZNÁME SKUTEČNÉ ZVÍŘATA ?	215	Jaroslav Boček
CHKO KOKOŘÍNSKO NÁVŠTĚVOU U KOLEGŮ	217	Karel Friedl
K HISTORII ZVONIČE NA SLAVKOVSKÉM HRBITOVĚ	220	Heinrich Zimmermann
ZPRÁVY SPRÁVY	221	kolektiv
RAŠELINIŠTĚ SLAVKOVSKÉHO LESA	222	Jaroslav Dvořák
NABÍDKA PRACÍ	224	Jindřich Horáček
ROŽEC KUŘÍČKOLISTÝ	225	Alexandra Klauďisová

Tisk: SLUŽBY KARLOVY VARY
Tisk barevné obálky: TISKÁRNY SNP MARTIN

Adresa redakce:
SPRÁVA CHKO SLAVKOVSKÝ LES, U SOKOLOVA 119/15
353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ

ARNIKA - informační a metodický list, jako nepravdivelník vydává Správa CHKO Slavkovský les /KSSPPOP Plzeň/pro aktiv dobrovolných spolupracovníků CHKO.

Neprodejná tiskovina určená pouze pro vnitřní potřebu. Tisk povolen OK ONV Cheb /T-18-75-PE/. Uzávěrka tohoto čísla /16-1987/ 15. února 1987.

ZA PŮVODNOST A OBSAHOVOU SPRÁVNOST PŘÍSPĚVKŮ RUČÍ AUTORI.

Řídí redakční rada ve složení:
RNDr. Jaroslav Boček
PhDr. Stan. Burachovič
Ing. Josef Královce, CSc.
Jarmila Hůrková, prom. ped.
PhDr. Vladimír Mašát, CSc.
Ellen Volavková, prom. psych.

Odpovědný vedoucí a grafická úprava: Jan Harvánec.

Barevná fotografie na přední straně obálky: KRÁSENSKÉ RAŠELINIŠTĚ V BORKÁCH - stav před zahájením těžby rašelin.

Barevná fotografie na zadní straně obálky: STÁTNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE SVATOŠSKÉ SKÁLY.
Obě fotografie Stanislav Wieser.

60 LET GNIRSOVY TOPOGRAFIE LOKETSKA

V roce 1927 vyšel v Praze 43. svazek velkoryse koncipované edice umělecko - historických památek Čech. Publikace byla věnována popisu památek politického okresu Locket a jejím autorem byl dr. Anton Gnirs. Tato německy psaná kniha je dodnes nepřekonaným zdrojem poučení k uměnovědné problematice severní části Slavkovského lesa. Obsahuje podrobný popis památek čtyřiceti lokalit, třista dvanáct ilustrací /fotografie, plány, kresby/ a jednu mapu. Popis jednotlivých lokalit má tuto strukturu:

Prameny a literatura + Veduty + Archeologické nálezy + Dějiny + Popis památek + Památky a přírodní zajímavosti v okolí.

Kniha je výtečně typograficky vypravena. Byla vtištěna na křídovém papíře v brněnské tiskárně Rudolfa M. Rohrera, s nímž měl dr. Gnirs dlouholeté přátelské vztahy a u něhož vyšla i řada dalších jeho prací. Velice cenný je její úvod, kde dr. Gnirs podává na několika stránkách přehled dějin umění na Loketskú. Publikaci doplňuje rejstřík umělců a řemeslníků, kteří v regionu působili a zanechali zde svá díla.

Z odstupu 60 let plně vyvstává hodnota Gnirsovy topografie. Ta je dána zejména tím, že dokumentuje dlouhou řadu památek dnes již neexistujících a navždy ztracených.

Kromě topografie Loketska Gnirs ještě sepsal obdobné topografie okresů Teplá a Mariánské Lázně /1932/ a Karlovy Vary. Topografie okresů Teplá a Mariánské Lázně je velice obsažným dílem, jež právem vyvolává obdiv a úctu k odborné erudici jeho tvůrce. Popis památek okresu Karlovy Vary pro Gnirsovo úmrtí /1933/ bohužel zůstal v rukopise a je dnes uložen v knihovně Ústavu teorie a dějin umění v Praze.

PhDr. Stanislav BURACHOVIČ

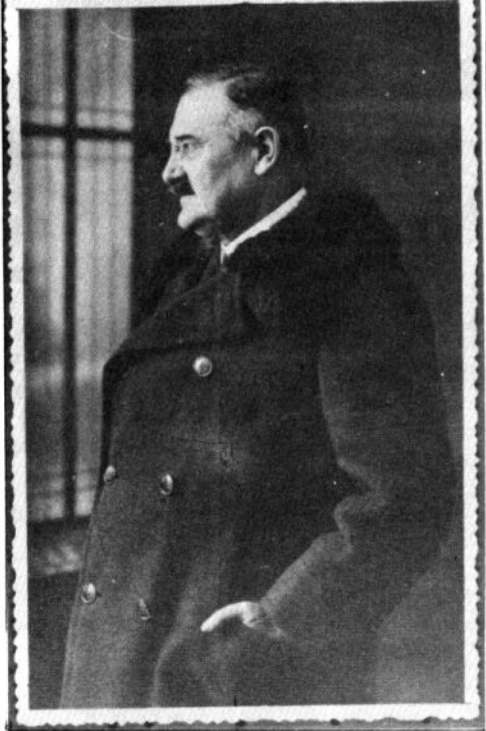

FOTO NAHOŘE:
Portrét Dr. A.
Gnirse.

FOTO DOLE:
Portrét prof. H.
Zimmermanna s
autorem příspěvku.

Kamenný

text: PhDr. STANISLAV BURACHOVIČ
fotodokumentace: Ing. STANISLAV WIESER

Jednou z nejvzácnějších výtvarných památek starého Horního Slavkova jsou pozdně-gotická boží muka u budovy bývalého děkanství při kostele sv. Jiří. Toto vzácné kamenicko-sochařské dílo z 1. poloviny 16. století nemá obdobu po celém širším regionu Slavkovského lesa a západočeských lázní.

Boží muka mají podobu kamenného, točitého a reliéfně zdobeného sloupu o výši cca 3,5 metru, stojícího patkou na bohatě profilovaném oktagonálním podstavci. Dřík sloupu je v osmi spirálovitě se vinoucích pásích vyzdoben vegetabilními motivy /např. makovice, žaludy, šištice, květy aj./. Na hoře je ukončen perlovcem, který nese hlavičky se třemi gotickými kraby, mezi nimiž jsou tři štítky se znaky. Tyto znaky patrně označují donátory památky. Jeden ze znaků znázorňuje zajíce, z něhož lze usuzovat na souvislost sloupu s osobou či rodinou někdejšího slavkovského horního mistra Jiřího Hesslera staršího /Häslera/. Sloup vrcholí

FOTO VLEVO: Celkový pohled na gotická boží muka - pohled A/. Stav v roce 1986.

FOTO DOLE: Hlavičky sloupu s kraby a znakem Hesslerů.

svědek Gotiky

trojbokou lucernovitou kapličkou. Na hranách její stříšky jsou tři kamenné koule, které dle dr. A.Gnirse dokládají původní gotické osazení kamenným křížkem. Dnešní zakončení stříšky kovovým křížkem je mladšího data. V kapličce dříve stávala soška. V horní třetině sloupu je zachován kovaný držák svítilny.

Známý znalec historie a památek Loketská prof. H. Zimmermann se domnívá, že sloup nepředstavuje boží muka v pravém smyslu slova a že byl svým původním určením náhrobním sloupem se zádušním světlem /Totenleuchte/ na hrobě rodiny Hesslerů. Na své nynější místo se sloup dostal asi v roce 1685, kdy byla ke kostelu sv.Jiří přistavěna oratoř vrchního horního úřadu. Z důvodu zmíněné stavby tehdy došlo k přemístění náhrobního kamene horního mistra Jiřího Hesslera /zemřel 24.10.1561/ a zřejmě i staršího sloupu na současné stanoviště. Náhrobník Jiřího Hesslera se znakem zajíce je osazen proti sloupu na vnější hřbitovně zdi vedle brány děkanství.

FOTO VPRAVO: Celkový pohled B/. Stav v roce 1986.

FOTO DOLE: Hlavice sloupu se znakem, kraby a perlovcem.

Jméno tvůrce sloupu ani přesné datum jeho vzniku nejsou dosud zjištěny. Sloup lze však s určitou pravděpodobností považovat za dílo některého kamenického mistra zaměstnaného při stavbě kostela sv.Jiří. Výtvarná charakteristika sloupu vzdáleně koresponduje s kamennou sloupkovou kroupkou ve farním kostele, kterou Gnirs ve své topografii Loketska /1927/ zobrazuje fotografií č.215 a datuje do 1.půle 16.století. Podle názoru profesora Zimmermanna byl sloup zhotoven pro hrob některého z předků Jiřího Hesslera. Jako dobře placená zakázka byl bohatě vyzdoben a vypracován s obzvláštní péčí a uměleckou precizností.

Vzhledem k umělecko-historickému významu objektu /nemovitá památka I.kategorie/ a k současnému truchlivému stavu památek v Horním Slavkově by bylo záhodno zvážit přemístění sloupu na bezpečnější místo. Jeho zničení by bylo nenahraditelnou ztrátou, srovnatelnou se zkázou slavkovské renesanční radnice.

Prameny a literatura:

- 1/ Die Marter zu Schlaggenwald. In:Comotovia, 1877, str.110.
- 2/ Gnirs,Anton: Topografie, Elbogen,1927, str.295.
- 3/ Informace prof.H.Zimmermanna, 1986.
- 4/ Seznam nemovitých kulturních památek okresu Sokolov, 1984, položka 12/572/.
- 5/ Umělecké památky Čech, 1977, str.418.
- 6/ Archív památek v Karlovarském muzeu, fascikl Horní Slavkov.

FOTO VLEVO NAHOŘE: Náhrobní kámen Jiřího Hesslera z roku 1562 /stav 1986/.

FOTO DOLE: Detail dříku, v pozadí věž kostela sv.Jiří a budova bývalého děkanství.

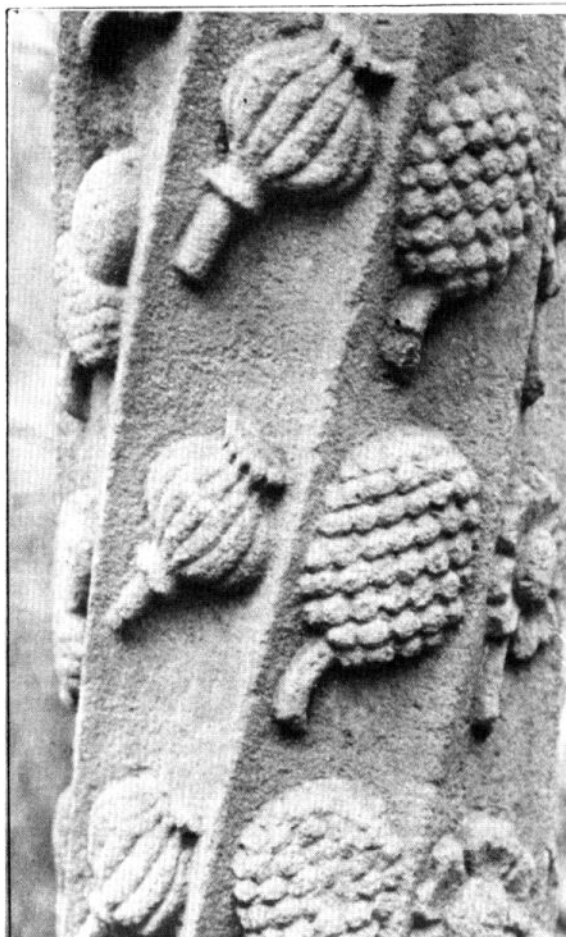

FOTO NAHOŘE VLEVO: Detail dří-
ku /v patě sloupu/.

FOTO NAHOŘE VPRAVO: Detail dří-
ku, hlavice a kapličky sloupu.

FOTO VPRAVO DOLE: Výtvarné
detaily na dříku sloupu - žaludy,
makovice, šišky a květy.

Podhorní mofety * foto Wieser

**jednoduché záchyty přírodních
uhličitých pramenů**

RNDr Jan Pěček

1/ Evidenční prameny. Pramen by měl být před úpravami:

a/ lokalizován do topografické mapy v měřítku 1:10 000, případně 1:25 000 /měřítko 1:50 000 je nevhodné - málo podrobné/.

b/ sledován měřeními fyzikálních, případně základních chemických údajů, jako je vydatnost, teplota, pH /papírovým indikátorem/, obsah volného CO_2 /Hertlovým přístrojem/ po dobu hydrologického roku.

c/ popis a dokumentace stavu sledovaného zdroje včetně fotodokumentace.

d/ zavedení evidenční karty.

2/ Postup úprav pramene nebo jímání podzemní vody by měl obsahovat:

a/ Údaje nebo základní poznatky o geologických a hydrologických poměrech.

b/ Doklad o evidenci zdroje.

c/ Popis technologie pracovního postupu, použitých materiálů, včetně termínu a jména odpovědného pracovníka.

d/ Zhodnocení vlivu zásahu z hlediska ochrany přírody /geobotanika, ekologie/.

e/ Vyjádření odborných institucí - Správa CHKOSL, OK ONV, ČIL.

3/ Zhodnocení úprav - po ukončení je zapotřebí stručně popsat skutečný průběh a rozsah technického zásahu, použité technické prostředky a materiály, geologické a jiné poznatky při odkryvu, kdo a kdy práce prováděl a kontroloval.

JÍMÁNÍ PRAMENŮ V JEDNODUCHÝCH PODMÍNKÁCH

V přírodě se s prameny - vývěry podzemní vody na povrch terénu, nejčastěji setkáváme v podobě studánek, trvalých rybníků či mokřin a močálových ploch /prameniště slatiny a rašeliny/. Povrchový odtok

Pramen - místo, kde podzemní voda přirozeně, volně vyvěrá na zemský povrch. Podle geologické stavby a fyzikálních podmínek rozlišujeme dva základní typy.

SESTUPNÉ PRAMENY

Sestupné prameny vznikají v místech, kde volná hladina podzemní vody v důsledku geomorfologické pozice vystupuje na povrch terénu /tam, kde úklon svahu terénu má strmější průběh, než hladina podzemní vody/. V běžné praxi se setkáváme především s tímto typem, který je vázán na mělký oběh podzemní vody ve zvětralínovém pokryvu skalního podkladu /na generelně jednotnou zvěten/.

VÝSTUPNÉ PRAMENY

Výstupné prameny vznikají tak, že podzemní voda vystupuje na povrch v důsledku přetlaku ve směru zdola nahoru. Zvýšený tlak je dán:

a/ Hydrostatickým tlakem sloupce vody sestupné větve oběhu podzemní vody z oblasti infiltrace nad vývěrovou částí.

b/ Přítlakem plynné vody /především oxidu uhličitého/. Jsou to zejména prameny s hlubším oběhem podzemní vody, kde dochází k rozpouštění plynů i následně dalších minerálů z horninového prostředí v pásmu akumulace. Jsou vázány na intenzivně rozpukané partie hornin v důsledku tektonických pohybů.

c/ Kombinace podmínek. Mnohdy dochází ke kombinaci podmínek výše uvedených /a, b, / a na pohybu vody vzhůru se podílí obě složky. Nelze sem přiřadit vodu syčenou volným oxidem uhličitým v přípovrchové zóně aerace.

Dle dalších, zejména fyzikálních a klimatických podmínek /např. teplota, kolísání vydatnosti/, geomorfologických kritérií /dle tvaru povrchu okolí vývěru/ a geologických poměrů /charakteristika horninového prostředí - sutě, úklon vrstev propustných a nepropustných ve vzájemném vztahu k výchozu, puklinový systém, geologické poruchy, zlomy/, lze v obou skupinách rozlišit celou škálu podtypů. K upřesnění a přiřazení je však nutná důkladná znalost geologických, tektonických a hydrologických podmínek území. Tato problematika je však mimo běžný rámec ochrany přírody a vyžaduje speciální odbornou průpravu.

z mokřin bývá velmi malý, zlomek skutečné vydatnosti, neboť hlavní proud podzemní vody odtéká mělce pod povrchem /ve zvětralínovém pokryvu/ a je odvodňován do povrchových toků plynulým příronem. Děje se tak zcela nenápadně a tak vydatné zdroje často unikají naší pozornosti.

Prameny minerálních vod /kyselek/ jsou hojné zejména v širším okolí Mariánských Lázní. Vývěry minerální vody jsou obdobné vývěrům prosté podzemní vody. Obvykle se vyskytují v terénních depresích, v místech s hladinou podzemní vody mělce uloženou pod terénem, zejména tam, kde přírodní dráhy drenážní části zřídelní struktury protínají nebo tečují terénní rýhy a prohlubně.

Okolí vývěrové oblasti /vývěru/ je většinou zamokřeno a pramen se projevuje např. výstupem bublinek plynu a také tzv. hnílokaly, či sloučeninami /zejména oxidy železa/.

Zásah směřující k lepšímu využití, nejprve omezujeme na prosté prohloubení vývěru /pramenní jímky/. Tuto práci spojujeme s úpravami odtoku mělké podzemní vody a s oddělením od vod povrchových.

Většina význačnějších pramenů je, či byla v minulosti uměle jímána. Nejčastěji byly stěny jímky pažením dlabaným kmenem, či fošnami, popřípadě vyzdívané. Konstrukční materiály byly přizpůsobeny agresivitě vody, proto zejména betonových konstrukcí bylo použito ve zcela omezené míře.

Prameny minerální vody v přírodním stavu vyžadují umělé úpravy - jímání. K jímání méně vydatných výronů kyselek v jednoduchých podmínkách je nejlépe využít dřevěného či kameninového pažení při dodržení následujícího postupu. V principu se jedná o sledování povrchového výronu výkopem plynule až po hloubku vhodnou k jímání obdobně jako při hornických pracích. Nejprve je tedy hloubena šachtice na pevný skalní podklad. Cílem prací je odkrytí soustředěného výtoku po puklinách v obnažené jímací základně. Odkryv směřujeme obvykle do svahu proti přítoku zřídelní trhlínou. Obnaženou jímací základnu pak zakryjeme vrstvou praného a tříděného štěrku /nejméně 0,5 m mocnou/. Stěny jímky je nutno zpevnit pažením, nejlépe kameninovými skružkami v dolní části perforovanými. Perforaci rovněž opatříme šterkovým obsypem /zlepšení jímací funkce/ ve výši posledního zjištěného přítoku minerální vody. Na pískový polštář pak mezi stěnou jímky a pažením provedeme nejméně 0,2 m silné těsnění z dusaného jílu jako ochranu proti přítoku mělkých podzemních a povrchových vod. Horní část pažení vy-

Podzemní voda

v nejširším obecném smyslu je souborné označení pro veškerou vodu pod zemským povrchem, bez ohledu na skupenství a strukturní vztah. Zcela nepřipustné v tomto smyslu je používání termínu "spodní voda", dříve vžitého v technické praxi.

Hladina podzemní vody - svrchní hraniční plocha nádrže podzemní vody.

a/ Volná - ohraničuje podzemní vodu, jejíž pohyb je v daném místě způsoben pouze spontánními účinky gravitačního pole.

b/ Napjatá - fiktivní plocha hraniče vystupuje v daném místě nad úroveň volné hladiny /hydrostatický tlak je vyšší než atmosférický/, často až nad povrch terénu /např. artézské prameny/.

Oběh podzemní vody:

a/ Mělký oběh - v pásmu pro-vzdušnění /aerace/, je obvykle vázán na zvětralínový pokryv a pásmo povrchového rozvolnění hornin, má prostorově omezený rozměr a výrazně lokální charakter. Zásoba vody je výhradně doplňována atmosférickými srážkami. Zprostředkovává obousměrnou komunikaci vod povrchových a hlubokých oběhů podzemní vody.

b/ Hluboký oběh uskutečňuje se ve vlastní geologické struktuře, zejména po plochách nespojitosti /po puklinách, průlinách a vzácně i dutinách jiného původu/. Nejčastěji cirkulace vody probíhá po puklinových sítích hlubokých zlomů, kdy voda sestupuje z povrchu do hloubek řádově stovek metrů. Podle charakteru horninového podloží rozlišujeme prostředí oběhu podzemní vody na přírodní /např. v pórech sedimentálních hornin/ a na puklinový /např. po puklinách křystalinických hornin/.

Prameniště - pramenní výrony ze skalního podkladu se často tříští do nesoudržných uloženin zvětralínového pokryvu. Na povrchu se projevuje soustředěným výskytem pramenů, které jsou ve vzájemném hydrologickém vztahu. Většinou jsou seřazeny do pramenních linií - do prostoru, kde na poruchových a tektonických pásmech vyvěrají prameny. V technické, vodohospodářské praxi se nesprávně označuje termínem "prameniště" jakékoliv jímací území podzemní vody.

Pramenní mísa - terénní deprese, kotlina vzniklá činností prameniště, mechanickou i che-

vedeme nad úroveň terénu a v okraji pažení vykrojíme přelivnou hranu ve směru spádnice pro volný odtok jímacího zdroje.

Každé jímání vyžaduje individuálního postupu, přizpůsobeného přírodním podmínkám vývěru. I když je nutné při práci dodržovat obecné zásady, šablonovitá schémata nejsou žádoucí. Všechny složitější případy je nutné řešit v úzké spolupráci se zkušenými odborníky.

V současné době se přistoupilo v odůvodněných případech k modernímu způsobu zachytu/na soustředěné výstupní cestě k povrchovému výronu, ve větších hloubkách hydrogeologickými jímacími vrty. Jímací vrt je pak spojovacím objektem přírodního oběhu s řízeným odtokem či odběrem. Cílem je zvýšení stability parametrů zdroje pro řízené využití při podstatném zvýšení ochrany zdroje. Zachyt pramene vrtem je práce technicky vysoce náročná a nákladná a tedy z našeho pohledu je nad rámec popisované problematiky.

mickou erozí vody v okolí vývěru. V příhodných podmínkách se postupně vyplňuje prameništěmi hnilokaly a posouvá se směrem hlavního přítoku obvykle proti svahu. Často bývá základním fenoménem vzniku i unikátního ekosystému.

Minerální vody - vody se zvýšeným obsahem rozpuštěných nerostných solí. Dle ČSN 86 80 00 obsahuje více než 1,0 g rozpuštěných látek v 1 litru vody.

Uhlíkaté vody - vody se zvýšeným obsahem oxidu uhličitého /CO₂/. Dle ČSN 86 80 00 se vody obsahující ve vývěru nejméně 1,0 g CO₂ rozpuštěného v 1 litru vody označují jako kyselky.

Hertlův třepací přístroj - skleněná trubice pro terénní stanovení obsahu plynů ve vodě /např. CO₂/.

MINERÁLNÍ PRAMEN ČIPERKA. Pramen po celkové úpravě, kterou provedli dobrovolní spolupracovníci Správy CHKO SL v roce 1986. Čiperka vyvěrá na důležité turistické cestě v jižní části chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

několik otazníků

ing. Richard Švandrlík

kolem Kladské

V únoru 1983 vyšla v Kulturním přehledu Mariánských Lázní historie obce Kladská v kostce, kterou jsem připravil v seriálu "Z historie integrovaných obcí Mar.Lázní". Z článku vyplynula řada otazníků. Odpovědi nám pomohl hledat s. D e d e k z Kladské, který tu bydlí od roku 1962.

1/ V roce 1873 zakoupil toto území kníže Otto Friedrich Schönbург-Waldenburg od c.k. montánní správy v Horním Slavkově za více než 600 tisíc zlatých. Nové panství mělo přes 6 tisíc hektarů lesů. Na místě Kladské snad už dříve stávala pila. Ale jak to bylo se stavbou záměšku?

"Na výstavě ve Vídni byly také švýcarské sruby a ty se moc líbily

knížeti Schönburgovi. Zakoupil je, nechal je složit a poslat na Kladskou. Podobných staveb je ve Švýcarsku mnoho /St.Gallen apod./. Na Kladské je sestavovali Švýcaři /zámeček, úřednické sruby, hostinec, myslivna/."

2/ Princ Sigismund Schönburg zemřel 11. listopadu 1936 v 70 letech. Podle vzpomínek přímých pamětníků byl zdejší pohřeb mimořádnou událostí, hemžilo se to tu mnoha korporacemi, množstvím uniforem a byly na pohřbu i významné osobnosti té doby. Podle svého přání byl pochován přímo na Kladské. Dosud je tu jeho hrobka a v blízkosti Kristův kříž, ale říká se, že jeho tělo už bylo odtud odvezeno.

Typická ukázka srubové zástavby na Kladské.

"Tělo Schönburgovo leží stále v hrobce. Starý pán je tam v zelených bačkorách, snad i nabalzámovaný, ale žádné zlato. Nad hrobkou bývával altánek. Poprvé byla hrobka otevřena v roce 1945 americkými vojáky, pak našimi vojáky a nakonec poberty. Ale není tam nic než mrtvola, proto jsme nechali hrobku zabetonovat, aby se lidé znovu a znovu nepokoušeli desku odsouvat."

3/ Princ Schönburg byl vášnivým milovníkem přírody a zvěře. Měl tu více než tisíc kusů vysoké a kromě toho měl v Karpatech pronajatý revír na 30 000 hektarech lesů. Odtud byl i vycpaný medvěd v zámku. Vypráví se, že prý Schönburg zastřelil bílého jelena a věřil pověsti, že do roka zemře. Tak se i stalo. Trofej, hlava bílého jelena, zdobila též lovecký zámeček. Kde je dnes trofej?

"Trofej zmizela a zbyl jen štítek, na němž je psáno, že tohoto jelena střelil Fürstenberg. Zastřelení bílého jelena od Schönburga je tedy smyšlené."

4/ Kult bílého jelena se projevil i v tom, že v hostinci býval veliký obraz bílého jelena.

"Obraz tam už není a není už ani historický nápis nad vchodem: "U Tokajického TETREVA". Chybí i původní modřínový nábytek hostince."

5/ Kult jelena se pak projevil i v místní soše UMÍRAJÍCÍHO JELENA. Co víte o této soše?

"Socha byla instalována roku 1964. Je to dílo akademického sochaře Antonína K a l v o d y, který ji ztvárňoval na jižní Moravě. Její podivné zabarvení je způsobeno tím, že při vypalování sochy rozbíjeli o ní lahve s pitím. Na Kladskou dojížděl sochař Kalvoda podobně jako např. Mirko H a n á k, fotograf Sláva Š t o c h l, architekt Erich K a i s e r, autor goblenu "Letící kachny" na zámku."

6/ Ze staré literatury jsme se dověděli, že na lysiňe bývalo stavení, zvané Zechhaus. Podle pověsti dese-

Lovecký zámeček na Kladské.
/Všechno fotograf.
Harvánek/

tileté děvčátko z tohoto domu zabloudilo na rašeliništi a bylo marně hledáno v lesích rodiči i lidmi z okolí. Až pozdě na podzim byla nalezena kostička potažená kůží. Dítě zřejmě zemřelo hladem. Bylo na Lysině nějaké stavení nebo se jedná o hájenku Bašus?

"O tom mi není nic známo. Ani zda-li nebyl Zechhaus považován za Bašus."

7/ Když jsme u slova B a š u s /název pro místo u rybníčku na nejvyšším bodě silnice Kladská - Kynžvart, kde stávala hájenka/, na mapách se uvádělo Kladská hájenka /Glatzner Jägerhaus/ a její základy jsou dosud patrné. Zde kdysi bývala i závora panství kláštera Teplá /do roku 1786/. Víte něco o této hájence? Proč se říká Bašus?

"O tom jsem slyšel od kynžvartského rodáka Brandla. Jeho otec byl legionář a v roce 1938 museli jako Češi pryč. Když tu po válce byl, vyprávěl o zdejší tragédii, kdy jeden lesník střelil druhého střelou do břicha. Bašus, to je Bauchschuss, střela do břicha. To bylo tak, Metternich a Schönburg se neměli rádi a to se přenášelo i na jejich zaměstnance. Panství byla oplocena a hranice přísně střeženy. Jeden metternichovský myslivec si počkal na schönburského, který v hájence bydlel /hranice šla těsně pod hájenkou/ a zastřelil ho u dveří stavení. Býval tu pomníček, ale dnes leží zcela zarostlý, když se jde k hájence, asi 15 m dopředu a 5 m doprava. Co se týká hájenky, byla stará, ale vcelku v dobrém stavu. Sušila se tu semena a topilo se tu v sušárně. V r. 1964 přišel příkaz ke srovnání se zemí, snad aby staré stavení při silnici nedělalo ostudu. Při

bourání se našla stará flinta ve vazelině."

8/ Vypráví se o vycpaném medvědu. Nejde sice o posledního medvěda v bývalém císařském lese /byl přivezen z Karpat/, ale přesto: skutečně uhořel při požáru zámečku?

"Ne. Vzadu na Kladské stávaly tzv. Tesko baráky /jeden z nich byl přivezen z Olbrachtovy louky od Královského kamene. Nechal ho tam kdysi postavit Ivan Olbracht, ale bylo to moc mokré místo a tak byl barák převezen sem/. Jednomu se říkalo Učebna, druhému Sklady. V tom druhém byl i vycpaný medvěd ze zámečku. Baráky se bouraly v roce 1967."

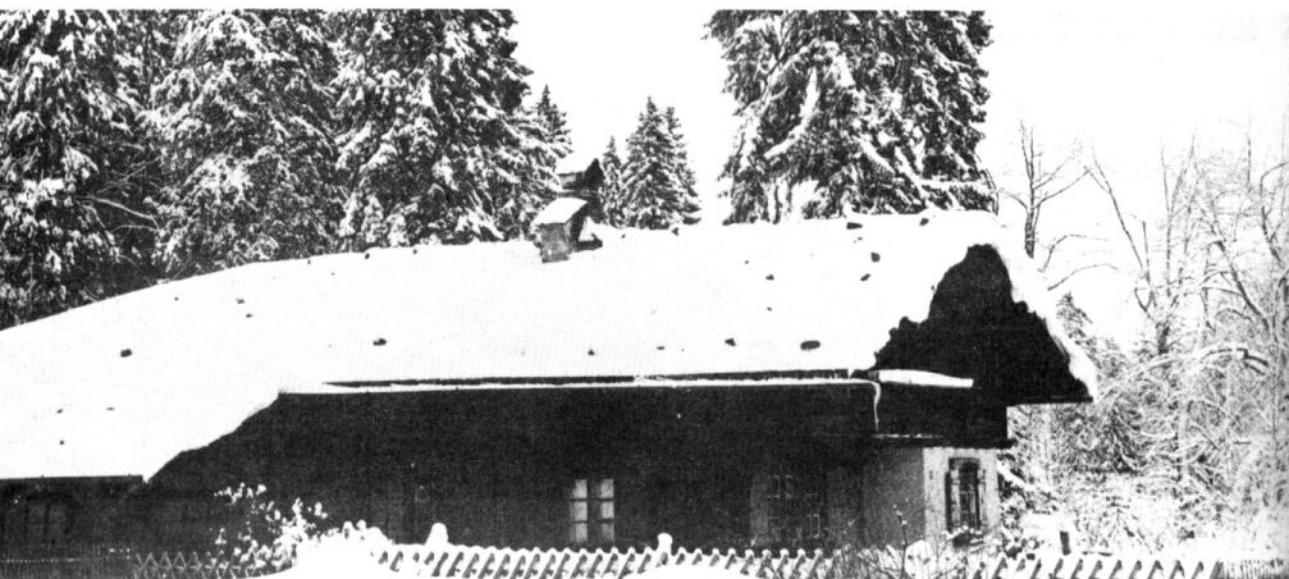
9/ Vzadu býval Stavební dvůr - k čemu sloužil?

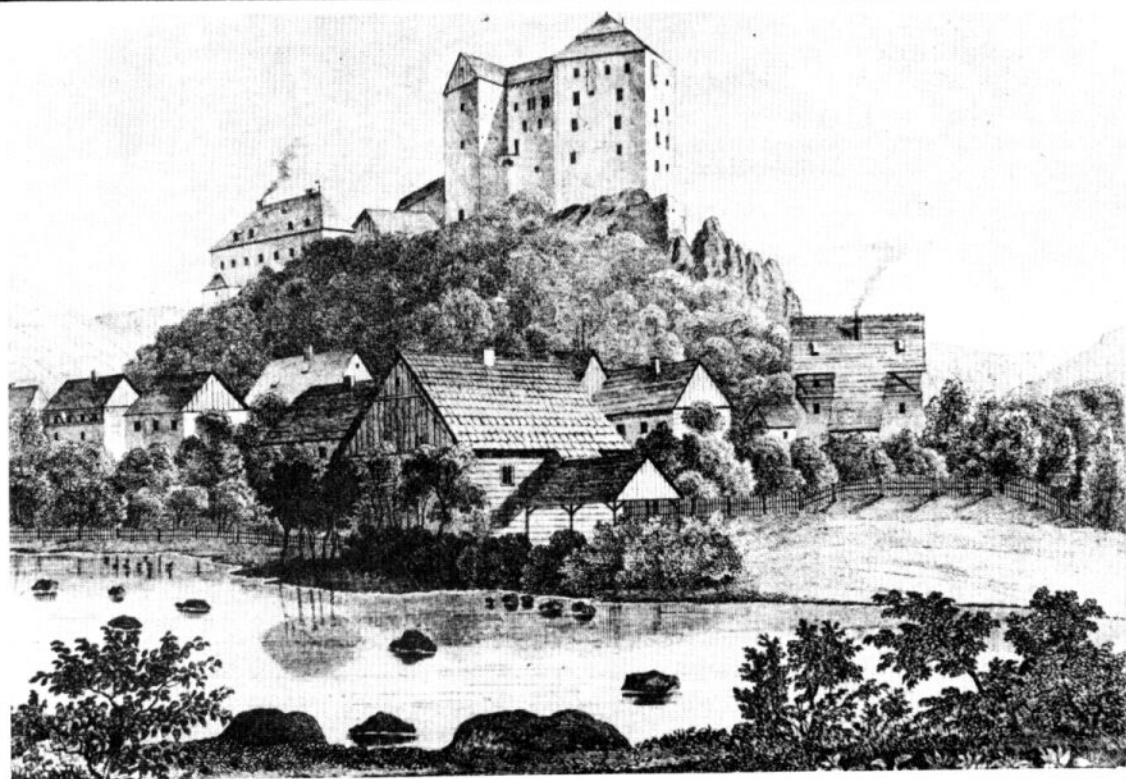
"Bývala tam truhlárna, kolář, opraváři a bývala tam také brána, která se denně zavírala ve dvacet hodin. Brány bývaly i na dalších vstupech na Kladskou. Dnes jsou ve dvoře byty. Připravovala se tu i obnova cenného lesoparku, ale návrh ročního rozpočtu /35 tisíc Kčs/ se zdál tehdy lesní správě příliš vysoký a k obnově nedošlo. Park si pak opravovali provizorně místní občané sami."

10/ Vypráví se, že na Kladské úřadoval v době vojenských manévřů prezident Klement G o t t w a l d. Sedával za modřínovým stolem, kterému se pak říkalo Gottwaldův stůl. Můžeme ho vidět?

"Ne. Před lety byl odvezen do Arnoltova, tam nějaký čas byl používán a nakonec nahrazen ing. Sedivým za dubový. Další osud stolu mi není znám."

Hájenka Králův kámen

PhDr. Stanislav Burachovič

HRAD BEČOV 1844

Nejvýznačnějším umělecko-historickým topografem Čech 1. půle 19. století byl František Alexander Heber. Jeho sedmisvazkový popis hradů, zámků a tvrzí v Čechách z let 1843 - 1849 je základním dílem svého druhu, na které navázaly další generace badatelů /Sedláček, Menclová, Durdík/.

Heber se narodil 19.7.1815 jako syn lesníka v Jarově u Plas. Školního vzdělání nabyl v Plzni a poté v Praze, kde se učil kupectví. Od roku 1838 vedl obchod ve Zbīroze. Po úrazu při explozi střelného prachu zanechal obchodování a odešel do Prahy, aby se plně věnoval své touze zcestovat a popsat české hrady a tvrze. Tomuto svému dominantnímu zájmu holdoval již od dětství. V letech 1840-1842 Heber navštívil desítky českých hradů, zhotovil jejich kresby a shromáždil o nich mnoho cenného materiálu. Výlety podnikal pěšky a začínající železníci. Knižního vydání Heberovy topografie českých hradů se ujal K.V. Medau. Jednotlivé svazky jsou bohatě ilustro-

vány. Předlohy k rytinám vytvořili kromě Hebera četní další kreslíři a malíři. Předlohy litografovali rytci z Medauova nakladatelství. Sám Heber byl velice zručným kreslířem, pro své dílo vypracoval velké množství perokreseb hradů. Monumentální topografie českých hradů zůstala nedokončena, neboť Heber zemřel ve věku pouhých 34 let dne 29.7.1849 v Náchodě.

V letech 1844 a 1846 Heber navštívil a nakreslil hrad Bečov. Podle jeho kreseb vyryl J.Richter dvě veduty Bečova, které vyšly jako příloha 7.svazku topografie hradů. Jednu z nich, z roku 1844, dnes otiskujeme v Arnice.

LITERATURA:

+Heber, F.A.: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser. Praha, K.V. Medau, sv.VII, 1849.

+Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 85. Plzeň, DK ROH, 1985, str.5-24, článek I.Bukačové a J.Milera: F.A.Heber.

*staré * stromy*

Staré významné stromy na bývalém okrese Mariánské Lázně o 1932

text Richard Švandrlik

foto Jan Harvánek

** krásné*

Prastarý smrk v lese O b o r a je středem pozornosti lázeňských hostů v Mariánských Lázních. Roste ve svahu lesa nad křižovatkou lesních cest. Jeho barevný snímek je na zadní straně Arni-ky č.11/1985.

Staré stromy jsou dnes už velkou vzácností a patří k rovnocenným historickým památkám jako lidské výtvo-ry. Obce si v minulých časech chránily ta-kové mohutné veterány. Mezi nimi v na-šem okolí vévodila slovanská lípa v Zá-
dubu, která sice zahynula již v roce 1821, ale pověst o jejích úžasných roz-
měrech a stáří jde až do dnešních časů.

Z roku 1932 je Schweinitzerův sou-
pis těchto veteránů na tehdejší okrese
Mariánské Lázně, který byl vlastně pod-
kladem pro návrh na památkovou ochranu
těchto stromů. Připomeňme si ještě jed-
nou zajímavý soupis z roku 1932.

- 1/ ZINTLŮV OŘECH - starý ořech na Pan-
ském vrchu nad Drmoulem u bývalého
domu Zintl; každoročně neobyčejně
bohatý na květy; byl tehdy v soukro-
mém majetku.
- 2/ JAVOR VE VALECH - neobyčejně mohut-
ný a rozložitý javor u domu Weekend
ve Valech.
- 3/ STARÁ LÍPA VE SMRKOVCI - ve farní
zahradě ve Smrkovci, značně starší
než 100 let.
- 4/ SKUPINA JAVORŮ U OBRÁZKU - tři krás-
né javory u dřevěné minikapličky
/obrázku/ v Háji před hostincem Som-
mer.
- 5/ CHOTĚNOVSKÁ LÍPA - stará obecní lípa
uprostřed Chotěnova.
- 6/ LÍPA VE VYSOKÉ - stará obecní lípa,
zasazená roku 1829 s obrázkem, který
zarostl do kmene.
- 7/ SELSKÝ BUK - buk v revíru Poustka u
Vysoké.
- 8/ STARÁ LÍPA - přes 200 let stará lípa
v Ovesných Kladrubech na návsi.
- 9/ ŽANDOVSKÁ LÍPA - mohutná dvojlípa v
Dolním Žandově č.p.185 v zahradě pa-
na profesora Purkla, hodnocena jako
největší a nejkrásnější strom na
okrese Mar.Lázně v té době.
- 10/ GOETHŮV DUB v Horním Žandově.

- 11/ TŘI STARÉ DUBY a tzv. HADÍ VRBA
v zahradě profesora Purkla v Dolním
Žandově.
- 12/ STROM U OBRÁZKU na výšině u Leim-
brucku na staré silnici Dolní Žandov
- Leimbruck.
- 13/ WACKERŮV DUB v Dolním Žandově/u Pichlů
- 14/ STARÁ LÍPA U PIVOVARSKÉHO SKLEPU
v zámeckém parku Kynžvart.
- 15/ VELKÁ OSIKA U ZÁMECKÉ KOVÁRNY u zám-
ku Kynžvart.

SNÍMEK VLEVO - Alej Svobody, chráněný
přírodní výtvar.

SNÍMEK VEDLE - mohutný kmen tzv. Nováko-
va buku v aleji Svobody.

Kmen starého ZÁDUBSKÉHO BUKU - fotografie Jana Schlossara z roku 1982.

- 16/ SKUPINA DUBŮ v zámeckém parku u Bílého kamene v Kynžvartě.
- 17/ VELKÝ BUK U ČERNÉHO JEZERA v zámeckém parku Kynžvart.
- 18/ KAŠTANY S KŘÍŽEM u Bílého kamene v zámeckém parku Kynžvart, jako významný kartografický bod tohoto místa.
- 19/ REITENBERGERŮV SMRK u památníku padlých 1914-1918 v Mariánských Lázních /padl za oběť kruté zimě v roce 1946/47 - obvod 314 cm, průměr 100 cm, výška 42 metrů, stáří 170 let; dnes tu zbyl jen jeho pařez/.
- 20/ SEVERINŮV SMRK - tamtéž, /1932: průměr 92 cm, výška 40 metrů, obsah hmotný 13,2 m³/.
- 21/ BOROVICE NA TĚŠOVSKÉM VRCHU, neobyčejně krásná a velká borovice na Těšovském vrchu, stojící při cestě od Těšovské myslivny na Kynšperk.
- 22/ STARÝ ZÁDUBSKÝ BUK - velmi starý buk, 400 metrů západně od Zádubu na staré pěšině ze Zádubu do Mar.Lázní.
- 23/ TŘI STARÉ KAŠTANY u obecního kříže na Pístově.
- 24/ DVĚ STARÉ LÍPY u Farního kříže nad Pístovem na vrchu při staré cestě ke mlýnu /dosud stojí, kříž už ne/.
- 25/ STARÁ SOSNA NA ŠOTBERKU u Martinova, svým bizarním tvarem vytváří neobvyklou kompozici tohoto vrchu.
- 26/ DVĚ KRÁSNÉ LÍPY na návsi Martinov.
- 27/ STARÁ LÍPA na návsi Vlkovic, zv. Strom u kříže /dosud stojí/.
- 28/ SKUPINA STARÝCH STROMŮ poblíž Hamrnického zámku /asi 100 metrů východně/ se sochou P.M.
- 29/ VELMI STARÁ A MOHUTNÁ SKUPINA STROMŮ, 500 metrů východně od Hamrnického zámku kolem sochy sv.Jana Nepomuckého.
- 30/ U STARÝCH MODŘÍNŮ - velmi stará skupina modřínů na Křížovém vrchu u Dolního Žandova /tzv.Pfahl/.
- 31/ KŘÍŽOVÁ BOROVICE v Poustce u Horního Žandova - vyrostla kolem kříže tak, že je kříž objat kolem dokola.
- 32/ ACKERMANNŮV SMRK v údolí Buchtál pod Vysočany - mocný, rozložitý strom, přes 100 let stáří.

- 33/ KRÁSNÁ JABLOŇ asi 300 let stará na cestě z Holubína do Dolního Kramolína, asi 200 metrů jižně od Holubína.
- 34/ STARÁ LÍPA u Antoníčkovy pramene v Úšovicích.
- 35/ OBECNÍ LÍPA V MILHOSTOVĚ , při požáru 5.5.1943 zanikla.
- 36/ SIARDŮV SMRK u Siardovy kaple v Mníchově - poškození smrku se trestalo.
- 37/ LÍPA SPRAVEDLNOSTI - obecní lípa ve Vyškovcích, dvakrát už poškozena povětrím, dutá.
- 38/ NOVÁKŮV BUK v aleji Svobody, asi 100 - 200 metrů od myslivny, uváděný na mapě z roku 1948.
- 39/ KRÁL SMRKŮ - prastarý smrk v lesním oddělení "Obora", podrobnosti v Amice č.1/82, barevná fotografie na zadní straně Arniky č.11/85.

Z historicky cenných alejí jmenuje Schweinitzerův soupis:

- 1/ KAŠTANOVÁ ALEJ z Velké Hleďsebe k Rivieře /zanikla v roce 1981/.
- 2/ JILMOVÁ ALEJ, 300 metrů dlouhá mezi Zádubem a Závišínem.
- 3/ LÍPOVÁ ALEJ u Krakonoše, asi 200 m dlouhá.
- 4/ STARÉ STROMY U ÚŠOVICKÉHO POTOKA, staré a velké stromy podél Úšovického potoka od Cristalu až do Úšovic /dnes zbytky/.
- 5/ SILNIČNÍ ALEJ s velikány od dvora Lískovec /zanikl/ k nádraží Lázně Kynžvart.
- 6/ DVĚ SILNIČNÍ ALEJE , dvě nádherné silniční aleje z Klimentova ke staré cihelně a ke dvoru Kieselhof /dnes zbytky/.
- 7/ JILMOVÁ ALEJ od myslivny Mar.Lázně do Valů /pozn.redakce: zde došlo pravděpodobně k chybě - jedná se o duby, dnes státem chráněná alej pod názvem ALEJ SVOBODY/.

Z parků jsou uváděny v Schweinitzerově soupisu tři:

STARÁ LÍPA U PIVOVARSKÉHO SKLEPU
v zámeckém parku Kynžvart.

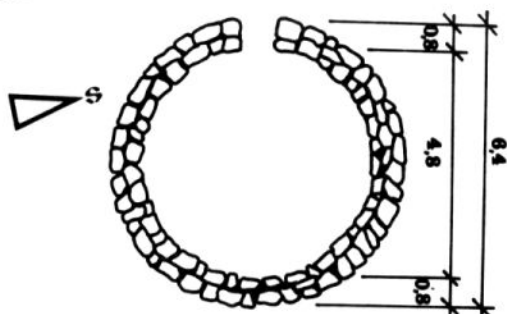
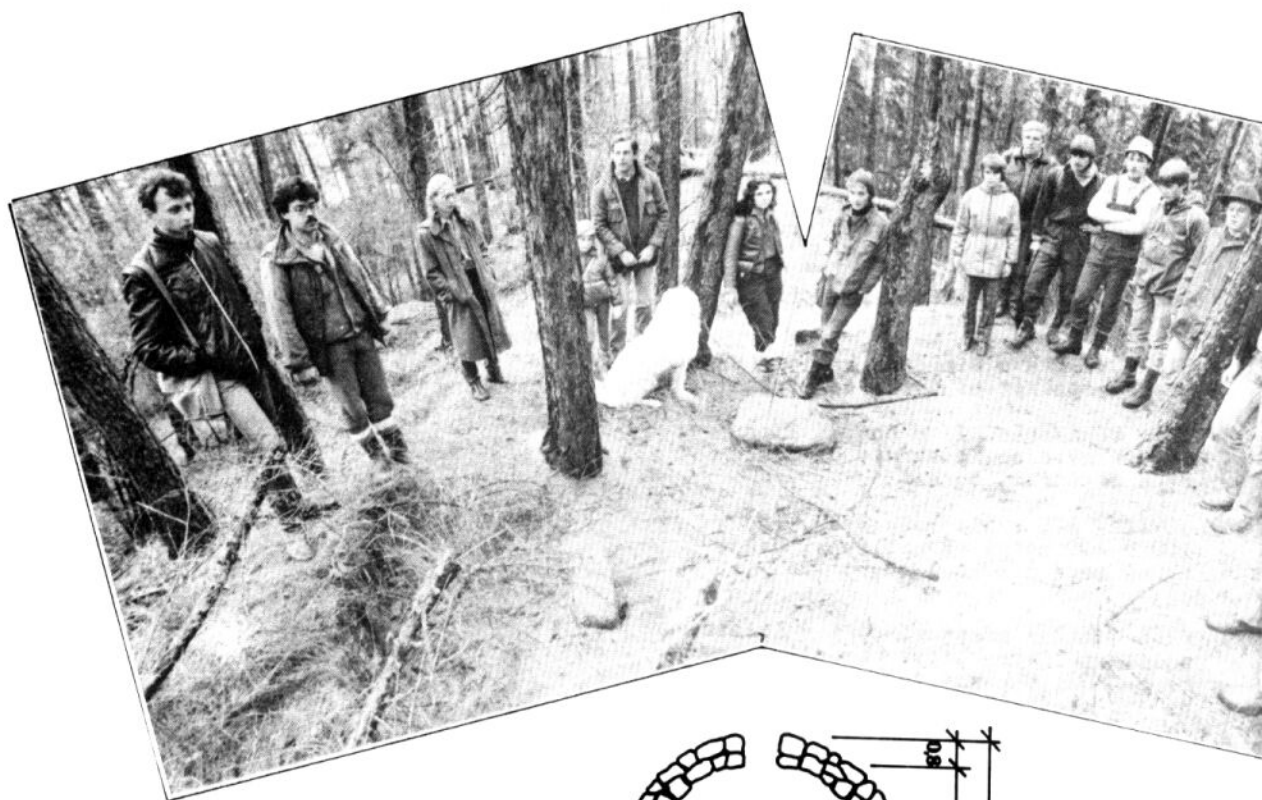
1/ ZÁMECKÝ PARK V KYNŽVARTĚ

2/ LÁZEŇSKÝ PARK V MAR.LÁZNÍCH

3/ LÁZEŇSKÝ PARK V LÁZNÍCH KYNŽVART

V některém z dalších čísel Arniky se ještě jednou vrátíme k Schweinitzerovu soupisu. Pokusíme se dokumentovat zachované stromy a zjistit osud těch zaniklých. Zároveň uvedeme seznam těch, které jsou dnes chráněny státem jako chráněné přírodní výtvoře a též doplníme seznam těchto krásných památníků přírody o stromy, které nebyly v roce 1932 v seznamu uváděny.

Bečovské popraviště

text PhDr. Stanislav Burachovič • foto ing. Stanislav Wieser

Jihovýchodně od Bečova nad Teplou se vypíná zalesněný Šibeniční vrch /629 m/. Kopec je snadno dostupný od silnice Bečov - Chodov. Název Šibeniční vrch byl po roce 1945 převzat z německého označení Galgenberg, které nacházíme na mapách okolí Bečova již v 19. století. Je málo známé, že se na vrcholu kopce nacházejí zbytky někdejšího bečovského popraviště v podobě kamenného základového zdiva. Objekt má kruhový půdorys s dosud patrným vchodem. Popraviště bylo zřejmě menší obdobou slavkovského popraviště, které se jako rarita zachovalo v původní podobě.

FOTOGRAFIE VPRAVO DOLE: Nejlépe zachovaný zbytek zdiva popraviště. Po pravé straně vstup.

Dostupná regionální literatura / o Bečově ostatně velice sporá/ nepřináší žádné zajímavé zprávy týkající se místního popraviště či zdejších hrdelních soudů. Nové poznatky může poskytnout asi jen hlubší studium bečovských archiválií. Víme, že Bečov dostal hrdelní právo již v roce 1399 v rámci městských výsad, jež mu toho roku udělili Boršové z Rýzmburka /Oseka/. Bečov se řídil chebským městským právem, pouze ve sporných záležitostech se odvolával do Lokte. Popravy a mučení v 17. - 18.století nejspíše vykonával kat z Jáchymova, jehož truchlivou práci máme v uvedeném období doloženou po celém širším Karlovarsku, např. v Horním Slavkově, Nejdku aj.

Šibenice v Bečově byla jistě zrušena po roce 1765. Tehdy císařovna Marie Terezie odňala českým městům právo hrdelních soudů a vydala nový právní řád, kterým přešlo hrdelní soudnictví do rukou státu.

Problematika bečovského popraviště si vyžádá ještě další studium, tyto řádky jsou jen základní informací. Zjištění této pozoruhodnosti Slavkovského lesa je cenným přínosem k evidenci památek v regionu západočeských lázní. Obdobných svědectví staré hrdelní jurisdikce je u nás málo.

Literatura:

Pelant, Jan: Města a městečka Západočeského kraje. Plzeň, Západočeské nakl. 1984, str. 20, 56-58 /tamtéž literatura o Bečově/.

ště

Přírodní scenérie Krásenského rašeliniště
/V borkách/ dnes již neexistuje. V místě
se provádí těžba rašeliny. Foto:Wieser

ING. ZDENĚK NĚMEC

o rekultivaci vytěžených rašelinišť

Jedním z velkých problémů zůstává rekultivace ploch po vytěžených rašelinných ložiscích. V praxi se celý problém řeší tak, že na vytěžených plochách se zakládají lesní kultury.

Po ukončení těžby rašeliny zůstávají na plochách mělké vanovité útvary, které mají dno a stěny tvořené nepropustnou horninou. Do těchto van se naváží ornice a po srovnání terénu se zakládá lesní kultura. Ta zpočátku roste, ale po určité době se na stanovišti začíná hromadit nadbytečná srážková voda, kterou nepropustné stěny a dno nepropouští. Kultura chřadne a odumírá. V důsledku

dalšího zvyšování hladiny vody se rostlinná sukcese na stanovišti začíná vyvíjet ke společenstvům bažin, rašelinných luk a posléze ke společenstvům rašelinišť. Díky této skutečnosti přichází náklady na rekultivaci vniveč.

V chráněné krajinné oblasti Slavkovský les se nalézá rozsáhlé rašeliniště Krásno - Čistá, kde se v současné době rašelina těží. Vytěžení tohoto ložiska bude velmi zdoluhavé, ale již dnes bychom se mohli zamyslet nad tím, jakým způsobem by se měla v budoucnu vytěžená plocha upravit. Klasický způsob rekultivace rašelinišť /převedení v lesní kulturu/ nebere v úvahu přirozenou rostlinnou sukcesí, která na plochách probíhá. Na vytěžené ploše by se proto lesní kultura neměla zakládat, ale měl by být poechán volný průběh právě této rostlinné sukcesí, která by směřovala k vytvoření nového rašeliniště. Situace je ovšem daleko složitější, než jak se jeví na první pohled. Zbytky rašeliniště, které se nalézají na severní části plochy mají v současné době určitý genofond rostlinného společenstva rašelinišť. Bohužel, tyto plochy jsou odsouzeny k zániku v důsledku silného odvodnění celé plochy. Těžbu rašeliny by však mohly přecházet rašelinné louky, které se nalézají na západ od ložiska. Na těchto plochách se může uchovat určitý genofond pro případné nové rašeliniště /i když neobsahují celý rostlinný sortiment. Část rostlinného genofundu by v budoucnosti mohla poskytnout rašeliniště v oblasti Kladské. Zejména se jedná o genofond borovice bažinné, ale též jiné druhy. Při vhodném skloubení přirozené sukcese s vhodnými zásahy je reálné, že by v prostoru Krásno - Čistá mohlo vzniknout rašeliniště nové. Rekonstrukce nového rašeliniště by byla velice pracná a muselo by se spojit mnoho odborníků z různých oborů, ale jedná se o rekonstrukci přesto reálnou. S touto alternativou by se však mělo počítat již dnes při současné těžbě ložiska. Ložisko by nemělo být vytěženo zcela na nepropustné dno, ale měla by být ponechána menší vrstva rašeliny /4m/, která by umožnila rychlejší rostlinnou sukcesí.

zajímavé dřeviny Karlových Varů

Karlovy Vary jsou největším lázeňským městem na území našeho státu a jsou velmi hodnotné i z dendrologického hlediska. Současné Karlovy Vary mají zhruba 130 ha sadů a sadových úprav. Mají též více jak 1 300 ha lázeňských lesů. Současnou zelení města tvoří na 350 druhů a odrůd dřevin. V tomto rozsáhlém sortimentu se nalézá též řada vzácných jedinců. Některé lze označit jako unikátní.

Vzácné druhy a odrůdy se nalézají především v parcích a sadových úpravách v lázeňské části města. Ve Smetanových sadech si zaslouží ochrany dub cer /Quercus ceris L./, žlutolistá odrůda javoru horského /Worleei, dřepenolistá odrůda javoru stříbrného /Wieri /Laciniatum/ a některé další.

Hodnotné Dvořákovy sady obsahují vzácný platan javorolistý /Platanus hispanica Muench., syn. P. acerifolia /Ait. /Willd./, liliovník tulipánokvětý /Liliodendron tulipifera L./, kalinu vonnou /Viburnum fragrans Bge./, žlutolistou odrůdu dubu letního /Concordia/, beztrnnou odrůdu trojevníku bílého /Inermis, beztrnnou formu dřevce trojtrnného /f. inermis/, magnólii opakvečící /Magnolia obovata Thunb./ a celou řadu dalších.

Velmi hodnotné výsadby se nalézají v prostoru mezi letním kinem, hotelem Richmond a Galeríí. Rostou zde javory cukrové /Acer saccharum Marsh./, dub bahenní /Quercus palustris Muenchh./, bříza žlutá /Betula alleghaniensis Brit./, tujestandishova /Thuja standishii /Gord. /Carr./ a opět celá řada dalších.

/dokončení na straně 214 /

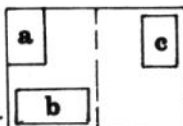
Smutným příkladem výsledků dlouhodobé devastace některých památek na Karlovarsku je hřbitovní kostel Nejsvětější Trojice na Andělské Hoře. Jě sice chvályhodné, že okna a dveře objektu byly před několika lety osazeny mřížemi proti dalšímu vandalskému ničení interiéru, toto opatření však, lidově řečeno, přišlo s křížkem po funuse. V roce 1986 byl vypracován ideový záměr, který počítá s využitím památky pro výstavní síň Galerie umění v Karlových Varech, v níž by měli být připomenuti slavní návštěvníci Karlových Varů.

Na místě barokního kostela stála původně dřevěná mariánská kaple, připomínaná již roku 1529 a poté 1646. U kaple byla poustevna. V souvislosti s rozmachem trinitátního kultu kolem roku 1700 došlo ke stavbě nového poutního kostela, který udržovali trinitáři. Z umělecko-historického hlediska vyvstává při hlubším studiu této památky řada otazníků. Literatura se rozchází zejména v autorství projektu stavby, nejasná je otázka dlouhého trvání prací, historici se neshodují

PhDr. S. Burachovič • foto ing. S. Wieser

na Andělské Hoře

FOTOGRAFIE: /a/ Zničený interiér kostela N.Trojice - stav listopad 1986. /b/ Kostel N. Trojice s kapličkami a zrušeným hřbitovem - stav 11/1986. /c/ Stará lípa pod Andělskou Horou, v pozadí zřícenina stejnojmenného hradu. Pod lípou vyvěrala studánka.

ani v hodnocení architektury a vnitřního vybavení.

Kostel má půdorys rovnostranného trojúhelníku s okosenými rohy a jehlancovou střechu se sanktusníkem, v němž byly dva zvony, starší z roku 1673. Hlavní vstup je poměrně nezvykle situován na okoseném nároží. Hřbitov obehnaný zdí věrně kopíruje půdorys kostela, na dvou stranách stojí při hřbitovní zdi kapličky /původně byly tři/ se šindelovými střechami. Slohově patří kostel vrcholnému baroku. Stavěl se v letech 1692 - 1712. Projekt je dílem přičítán G.B.Alliprandimu, dílem zednickému mistru Adamu Stupplovi, stavebníku H.J.Černína. Původní, velice hodnotný barokní interiér je dnes zcela zničený. Plochý strop a stěny byly vymalovány iluzivními architekturními. Na klenbě byla freska Uctívání sv.Kříže od Josefa Kramolína z roku 1783, zničená při opravě stropu roku 1905. Byť dnes již vnitřní vybavení existuje jen v žalostných torzech, připomeneme si jména jeho tvůrců. Pozoruhodný řezbářský skvost, hlavní oltář uprostřed kostela, rarita svého druhu, byl dílem Martina Meckla z Ostrova

/sochař/, Ondřeje Kerla /truhlář/, Michala a Františka Trůbla z Nečtin /malíři, otec a syn/. Na vnitřní výzdobě se dále podíleli pražský malíř Kryštof Paur /Bauer/ a bochovský truhlář Bedřich Müller. Hlavním dodavatelem tesařských prací na kostele byl Jiří Fritsch. Celá stavba bez vnitřního zařízení stála 1.242 zlatých. Obě hřbitovní kaple jsou dnes prázdné a poničené, jedna sloužila jako márnice, druhá chovala bohatě řezanou Olivetskou horu.

LITERATURA:

- 1/ Gnirs, Anton: Topografie památek, okres K.Vary, 1933, nepublikovaný rukopis.
- 2/ Linke, Eugen: Popis uměl.památek okr.K.Vary, 1937.
- 3/ Na západní výspě, 1961, článek arch. L.Kozáka.
- 4/ Hofmann, Josef: Die Barocke in Nordwest-Böhmen, 1898.
- 5/ Seznam nemovitých kulturních památek, okres K.Vary, 1984.
- 6/ Umělecké památky Čech, 1977.

Několik desítek metrů severně od kostela stojí v poli mohutná stará lípa, jejíž stáří odhadujeme na cca 300 let. Snad byla vysazena v souvislosti se stavbou či funkcí kostela N.Trojice. Tato domněnku posiluje i skutečnost, že pod lípou v minulosti vyvěrala tzv. svatá studánka, již místní obyvatelé přisuzovali léčivé účinky a byla proto uctívána a chráněna. V 18.století byl u studánky obraz N.Trojice. Ještě před 2.světovou válkou studánka existovala. Hledali jsme ji v listopadu 1986, bohužel marně. Patrně zanikla v důsledku rozsáhlých melioračních prací v okolí Andělské Hory v minulých letech.

NÁVRAT LOSA...

ze zahraničních mater. zpracoval
OTTO ŠTĚPÁNEK

Skoro 400 let uplynulo od posledních písemných zpráv o výskytu losů v Československu. Především se jedná o záznam v análech zámku Hluboká. Zde se píše, že "jeho jasnost kníže Schwarzenberg při šoulačce na srnce složil z koňského vozu na den Petra a Pavla 1590 v jihočeském revíru losa". Od této doby až do roku 1959 se zpráva o výskytu losa neobjevila. Koncem padesátých let byl spatřen silný los v severních Čechách - jeho stopy vedly z Krkonoš. Poté byl ještě viděn jednou a o málo později byl potvrzen zkušeným myslivcem u Teplic. Jednalo se o losa středního věku. Bohužel, o pár dní později si ho spletl nezkušený lovec s jelenem a slovil ho. Lovce trápilo svědomí a svůj slavný úlovek tak dlouho tajil, až se nakonec zvěřina zkazila. Když byl jeho chybný odstřel objeven, byl lovcovi odebrán lovecký lístek na doživotí a dodatečně musel zaplatit pokutu ve výši Kčs 5.000.-

O rok později byli potvrzeni na našem území další dva mladí losi, kteří se bez cíle potulovali v oblasti středních Čech. Následující zimu odtáhli do jižních Čech, kde přezimovali. Na jaře odešli do Rakouska. Tehdy se usuzovalo, že přišli ze Schorfheide z NDR. V roce 1962 obeznali myslivci s jistotou v Čechách pět kusů a na Moravě dva kusy. Později se zjistilo, že dva čeští losi přišli z NDR /Schorfheid/ a jeden severomoravský kus přišel z Polska. Na zimu se všech sedm kusů usadilo v okrese Jindřichův Hradec, kde našli krajinu stejného biotopu jako v severním Polsku. Jednalo se o pět jelenů a dvě mladé laně. Dva mladí losi s nastávajícím jarem odtáhli do NSR.

V roce 1964 byla překvapivě zpozorována losí laň asi 30 km severně od Prahy. Laň se vzhledem ke své krotkosti stala skoro celý rok krajovou atrakcí. Pro myslivce představovala naopak žádoucí podnět ke zkoumání fluktuace losů v ČSSR. Tato metoda pomocí odlévání stop slouží výzkumu dodnes.

Koncem roku 1984 bylo u nás napočítáno 20 až 25 kusů. Větším dílem v jižních Čechách, kde tato zajímavá zvěř před čtyřmi sty lety vymizela. Stav tehdejší zvěře sestával z 13 jelenů, 5 starých a dvou mladých laní. Celkem 5 kusů

se prokazatelně v ČSSR narodilo. Zajímavý případ pochází z roku 1985. 22. února 1985 se střetl automobilista se svým osobním vozem poblíž obce Jarošov se zvířetem velikosti koně - barvy šedé. Vůz byl totálně zdemolován a v silničním příkopě ležela vyspělá laň losa v hlubokém bezvědomí s pořádným krevním výronem na pravé straně hlavy. Byla dopravena k jednomu chovatelův ovcí a pod zvěrolékařským dozorem se rychle uzdravila. Během léčby bylo rozhodnuto, že po zotavení bude zvíře opět vypuštěno do volné přírody. Vše šlo rychleji, než se předpokládalo. Když totiž redaktor okresních novin chtěl v ovčí stáji pořídit snímek pomocí blesku, zvíře se silně leklo, prorazilo okno a ohromnými skoky zmizelo v nedalekém lese. Počátkem dubna pozorovali laň lesní dělníci a konstatovali "že zvíře se podezřele spravilo". Podle posledních zpráv z 24. dubna 1985 se zpráva lesních dělníků plně potvrdila. Losí dáma byla spatřena s mláďetem neznámého pohlaví.

Pro úplnost ještě dodávám, že losí zvěř je zvěří lovnou ale s celoročním hájením. Zajímavý výskyt této zvěře v ČSSR je přesně sledován pomocí otisků stop /odliték/ a shozů.

PAVEL ŠEBESTA

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM VÝŠKOVSKÉHO HRADU

Na katastru obce Výškov /k.ú. Chodová Planá, okres Tachov/, v poloze Lazurový vrch v nadmořské výšce 630 m se nacházejí zbytky středověkého opevněného sídla. Díky dlouhému zapomenutí není hrad, vypínající se někdy 120 metrů nad údolím Kosího potoka, porušen řádním hledačů pokladů ani amatérských archeologů. Chráněn hustým lesním porostem ukrývá své tajemství, nedává zatím možnost systematického plošného výzkumu. Vzrostlé smrky a buky s oblibou obepínají svými kořeny právě styky zdí a jiná důležitá místa.

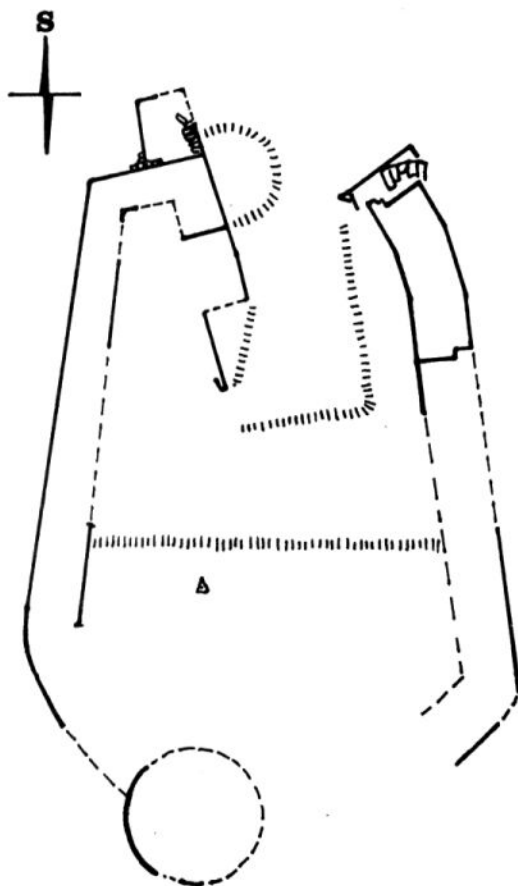
Poprvé zazvonila motyka archeologa v kamenných sutích na severním ostrohu Lazurového vrchu v červnu 1982. Pět nadšených spolupracovníků Správy CHKO SL věnovalo týden dovolené na to, aby se naplnil jejich sen být pomocníky a svědky prvního archeologického výzkumu milovaného hradu, o jehož existenci se stále ještě vedl spor.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjištění celkového půdorysu hradu a získání datovacího materiálu. Prvním záhytným bodem bylo na povrchu patrné severozápadní nároží hradební zdi. Po zjištění její tloušťky /2 metry/ jsme sondou na její vnitřní straně

odkryli část kamenného domu, širokého 2,5 metru, se vchodem z východní strany. V hloubce 90 cm byly konečně pod kamennou sutí na hliněné podlaze nalezeny první úlomky keramických nádob. Jednalo se o šedou keramiku se světle šedým povrchem, zdobenou rytinami. Zesílené nalévkovitě vytažené okraje měly průměr 130 - 160 mm. Dna s podsýpkou, v jednom případě se zbytky velké plastické značky, měla průměr 110 - 160 mm. Máme tedy zbytky asi 10 hrnců, jejichž výška se pohybovala okolo 18 - 20 cm, typologicky datovatelných do 13. století. Z tohoto objektu pochází také železné kování a 2 mm tlustý plech /cca 150x35 mm/, který se vsíval do ochranných kabátců.

Při odkrývání hliněné podlahy až na skalní podloží jsme našli dva drobné střepy pravěké nádoby - pozůstatky výšinného eneolitického sídliště.

Přibližně v jedné třetině východní hradby jsme odkryli průchod, jehož nároží bylo armováno opracovaným žulovým kvádrem. Vedl na sypanou baštu nad příkopem ve východním svahu. U základu hradby bylo opět několik fragmentů středověké keramiky, jen beze stop zdobení. Dvě dna měla střepek černý a povrch až cihlově červený. Dna měla průměry menší, od 70 do 90 mm.

Pěti malými sondami jsme pak jen ověřovali směr hradby a průměr věže ve velikém kuželu, vypínajícím se nad jižním příkopem. Válcová věž měla u úpatí průměr 7 metrů. Nepodařilo se nám však zjistit návaznost jižního zakončení hradby na věž.

Závěr výzkumu patřil opět severnímu uzávěru hradního areálu. Hradba je zde v délce 5 - 8 metrů přerušena a nad hrotem ostrožiny je rovná plocha, jako velká sypaná bašta, nebo destrukce zřícené hradby. Vybráním kamenné suti jsme zjistili, že přerušování hradby je záměrné.

Zde totiž byla hlavní vstupní brána. Přístupová cesta se odtud stáčí po západním úbočí pod hradbu, vede pod ní, takže příchozí mohl být na cestě sledován v délce téměř 50 metrů. V bráně již další nálezy nebyly.

Výškovský hrad na Lazurovém vrchu představuje vzácný příklad čistého bergfritového typu, jaký za vlády Václava I. /1230 - 1253/ budovaly nejvýznamnější šlechtické rody /Durdík 1984, 56/. Svými rozměry 37 x 24 metrů patří mezi menší šlechtické hrady. Nebyl nikdy přestavován, rozšiřován a snad ani doplňován o další stavby. To ukazuje na poměrně krátké trvání, stejně jako to, že z dost velké prokopené plochy bylo získáno poměrně málo nálezů. Keramika je značně jednotná a datování odpovídá 13. století. Kromě sporadických pravěkých střepů se tomuto datování vymyká jen spodní část nádoby točené ze světle hnědé hlíny, redukčně pálené, dno odříznuté špachtlí. Tento jediný střep naznačuje, že hrad mohl žít snad ještě ve 14. století. O jeho zániku však nelze zatím říci nic bližšího. Stopy násilného zničení výzkumem nebyly zjištěny a podle pravidelných suterénových kuželů stavebních destrukcí lze soudit spíše na pozvolný rozpad opuštěného objektu.

/Autor příspěvku: PhDr. Pavel Šebesta, odborný pracovník Chebského muzea v Chebu/

ZAJÍMAVÉ DŘEVINY KARLOVÝCH VARŮ · dokončení ·

Z okrasných odrůd si zaslouží naši pozornost žlutolistá odrůda javoru s tříbrnným lutescens, dřínolistá odrůda olše lepokavé laciniata, pyramidální odrůdy habru 'Columnaris' a 'Fastigiata'. Hodnotný je červenolistý jedinec dubu letního 'Atropurpurea', který se nalézá v areálu Poštovního dvora.

Za unikáty je potřeba označit především asi 400 let starý dub letní, který roste v zámeckém parku v Dalovicích /Körnerův dub/.

Strom sice již odumírá, ale stále patří k nejmohutnějším jedincům tohoto druhu na území našeho státu. Obvod je 886 cm v prsní výšce. Unikátní jsou rovněž dvě magnolie /Magnolia soulangiana Soul.-Bod./ . Tyto asi 100 let staré stromy patří k nejstarším jedincům tohoto hodnotného křížence na území našeho státu.

Hodnota mnohých starých dřevin je často velmi těžko vyčíslitelná. Mnohé staré stromy a keře jsou pomníkem práce našich předků a proto si zasluhují nejprísnejší ochrany.

známe *skutečně* zvířata?

etologie živočichů ①

RNDr. Jaroslav Boček

Etologie se zabývá chováním živočichů - je tedy typicky zoologickým odvětvím, velmi úzce spjatým s ekologií. Často není stoprocentně jasné, zda je určitá problematika ryze etologická, či ekologická. Proto se zavádí termín ekoetologie nebo jeho synonymum - bionomie. Etologie živočichů je značně složitou disciplínou s mnoha teoriemi i mnoha odlišnými názory na podružné i zásadní otázky.

Zjednodušeně lze říci, že chování živočichů je buď vrozené /stereotypní/, nebo získané /adaptivní/.

VROZENÉ CHOVÁNÍ

Vrozené chování je zcela vytvořeno v okamžiku narození jedince, i když se může projevit až v dalších fázích ontogenetického vývoje /vrozené chování dospělého živočicha je zpravidla odlišné od chování mláďete/. Dříve se soudilo, že vrozené chování není ničím ovlivňováno a jeho projevy proběhnou vždy, za každých okolností, jako tzv. "slepý pud". Každý projev vrozeného chování má však spouštěcí mechanismus, t.j. komplex

vnějších a vnitřních podnětů, které musí dané akci předcházet. Vrozeným chováním je u zajíců ochrana před nebezpečím, projevující se přikrčením k zemi, nebo útekem. A právě stimuly spouštěcího mechanismu rozhodují o tom, zda a který způsob ochrany zajíc zvolí /před nebezpečím ze vzduchu se zajíc krčí, před čtyřnohými šelmami a člověkem uteče - velcí býložravci ochrannou reakci nevyvolávají/. Mechanismus spouštění vrozeného chování může být pozměňován individuální zkušeností jednotlivce, nebo kolektivní zkušeností části populace určitého druhu /stejně druhy ptáků se ve městě člověka "méně bojí" než ve volné přírodě/, může být tlumen, nebo naopak vyhrcován.

ZÍSKANÉ CHOVÁNÍ

Získané chování se vytváří během vývoje jedince obvykle na podkladě učení. Získané zkušenosti mohou pak měnit i zděděné projevy chování jak bylo ukázáno na příkladu chování městských ptáků. Z toho je patrné, že mezi vrozeným chováním nelze často vést přesnou hranici.

Je proto třeba jako vrozené chápat chování, u něhož převládá zděděná složka a jako získané chování to, u něhož převládá "program" naučený, adaptivní. Čím výše vývojově postavený živoch, tím vyšší je podíl adaptivní složky. Míra inteligence zvířete je posuzována podle schopnosti učít se, nebo "dát se ochočit".

přístupů existuje nebezpečí, že přenášením dílčích poznatků o chování zvířat na chování lidí /vlčí morálka, holubičí povaha/ zkreslíme některé stránky lidské psychiky, kterou nelze vůbec z hlediska zvířecí etologie posuzovat.

Etologické principy zejména u obratlovců jsou formulovány většinou podle živochů člověku nejbližších a "nejpochoptitelnějších" /opice, pes, kočka/. Při tomto hodnocení zvířecího chování došlo v minulosti k chybám, s jejichž následky se moderní etologie i běžná praxe potýkají dodnes. Náhledy na chování zvířat v sobě nesou zcela logicky nebezpečí "antropomorfizace", kde jsou příčiny vedoucí zvířata k určitým akcím posuzovány pohnutkami lidskými. Zde je třeba hledat kořeny vztahu lidí ke zvířatům "oblíbeným a neoblíbeným či odporným" i původ vžitých představ o psí věrnosti, falešných kočkách, lstivých liškách, pilných včelách, dobráckých medvědech a zuřivých divoáčích. Na druhé straně - při zjednodušování ryze etologických

Návštěvou u kolegů

Chráněná krajinná oblast Kokořínsko byla zřízena v roce 1976 výnosem ministerstva kultury ČSR č.j. 6070/76. Zaujímá plochu 270 km² - ve Středočeském kraji 138 km² v okrese Mělník, v Severočeském kraji 132 km² v okrese Česká Lípa a Litoměřice.

Geologickým podkladem CHKO Kokořínsko jsou převážně druhotní sedimenty. Jsou to zejména hrubozrnné kvádrové pískovce, slepence, méně zastoupeny jsou jemnozrnné vápnité až slinité pískovce. Tyto horniny tvoří velice mohutná souvrství, v nichž se podle podmínek ukládání střídají vrstvy s různou velikostí zrn i různými tmely od méně odolných vápnitých až po velmi odolné tmely křemité a železité. Ve třetihorách byla původně jednotná tabule těchto sedimentů rozlámána a místy posunuta do různých poloh. Po zlomech v zemské kůře došlo k průniku sopečných hmot, které daly vznik žilám, sopečným sukům nebo kupám. Tyto horniny odolnější proti zvětrávání tvoří v této jinak rovinaté oblasti výrazné vrcholy. Příkladem je kup vité V l h o š t /613,3 m.n.m./ a V r á-

t e n s k á h o r a /507,3m.n.m./, tvořené znělcem, nebo čedičový R o n o v /552,4 m.n.m./.

Největší význam pro vznik dnešního krajinářsky i geomorfologicky neobyčejně zajímavého rázu krajiny měly vnější - exogenní činitele, podmiňující zvětrávání hornin ve čtvrtohorách. V jejich komplexu je nejnápadnější působení činnosti proudící vody. Osou CHKO jsou hluboká, místy kanonovitá údolí říčky Pšovky, jež se zařezává do sedimentů do hloubky 50 - 160 metrů. Strmá úzká kononovitá údolí vytvořily i přítoky Pšovky /některé jsou jen občasné/, které od sebe oddělují jednotlivé bloky a stupňovité plošiny. Rozdílná odolnost jednotlivých vrstev proti erozi dává vznik zajímavým a pro zdejší oblast typickým jevům, jako jsou Kokořínské pokličky či skalní římsy.

Pod vrstvami tvrdého slepence s odolným železitým tmelem zůstaly před erozí chráněny zbytky méně odolných pískovců. V souvrstvích s vápenitým tmelem vznikly i pseudokrásné tvary jako drobné jeskynky, skalní

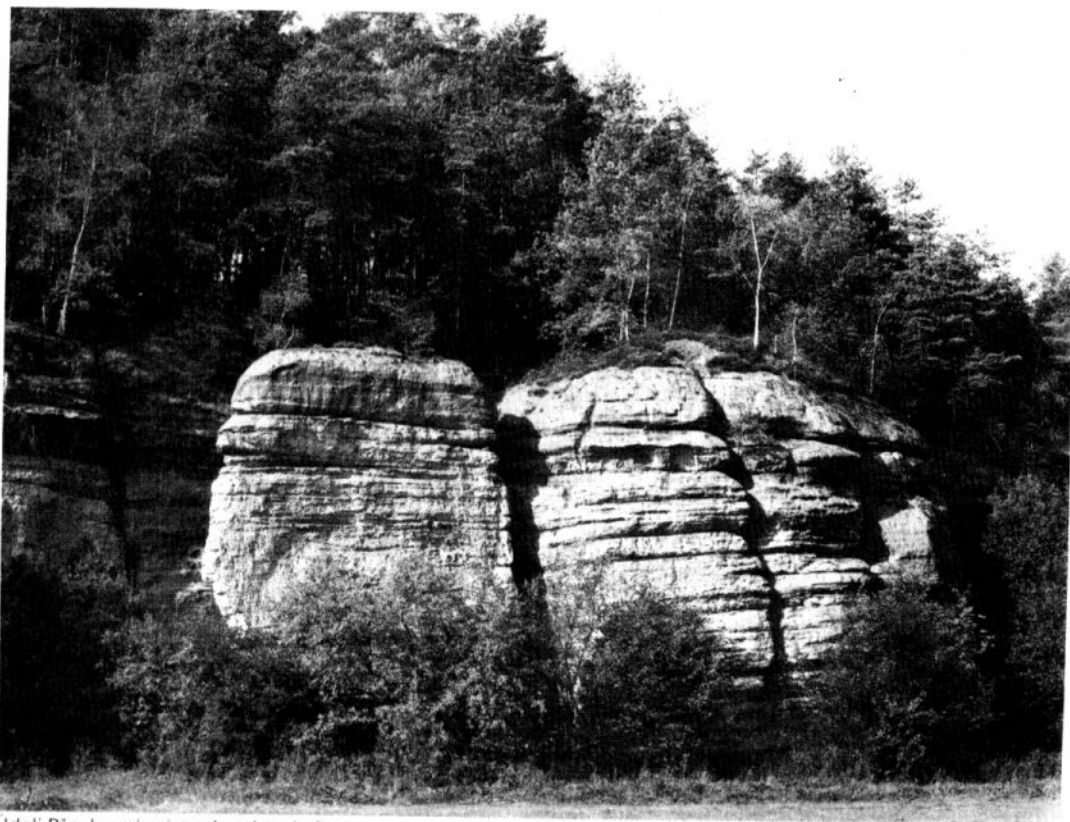
okna, skalní hodiny, pseudoškrapy.

Typickým mikroreliefním tvarem jsou důlovité prohloubeniny ve skalních stěnách, voštiny - aerocysty.

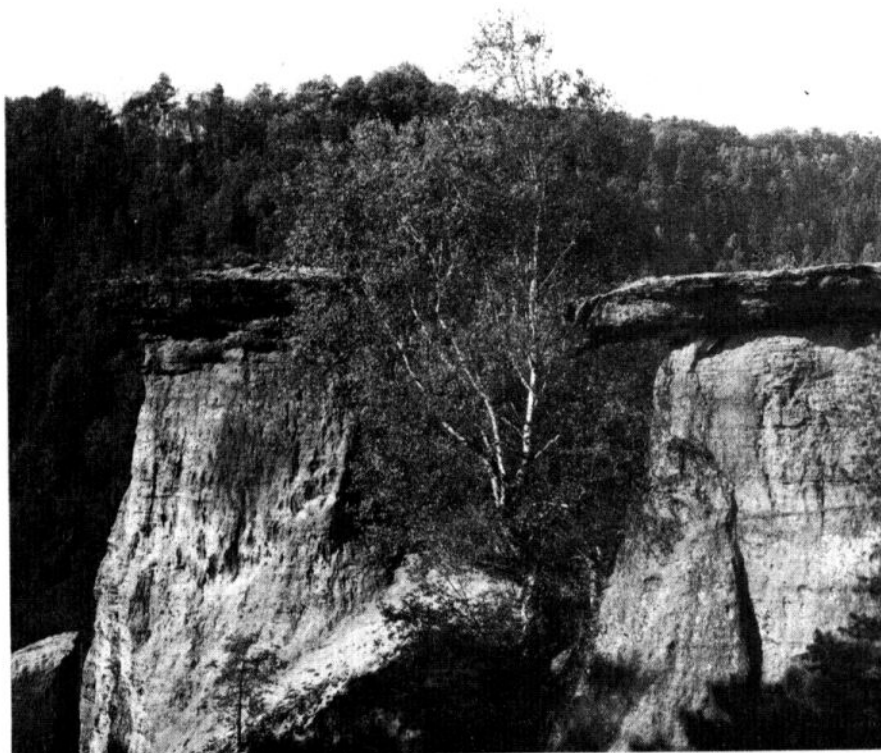
Přes poměrně jednotvárný geologický podklad zde vznikla zajímavá rostlinná společenstva. Ve stinných a vlhkých údolích se vyskytuje řada vzácných a chráněných druhů jako např. vachta trojlistá, střešníčník pantoflíček, upolín evropský, lýkovec jedovatý, plavun jedlová, kosatec žlutý. V soustavě rybníčků a tůní Pšovky je hojný i leknín bílý a sluník žlutý. Na suchých slunných stráních roste bělozářka větevnatá a liliovitá, hlaváček jarní, zvonek klubkatý a další.

Charakteristické lidové stavby ve SPR Kokořínský důl

Údolí Pšovky má místy charakter kaňonu

Kokořinské pokličky jsou unikátní ukázkou selektivního zvětvávání různě odolných usazenin

Lesní porosty byly značně přeměněny činností člověka. Původní porosty se zachovaly jen na skalních hranách a strmých svazích.

Rostlinným společenstvím odpovídá i skladba živočišstva. Vlhká stinná údolí jsou biotopem mloka skvrnitého, skokana hnědého, ropuchy obecné i užovky obojkové. Z ptáků zde žijí vedle vzácného výra velkého i další sovy /puštík, kalous, sýc/, poštolka obecná, káně lesní a celá řada pěvců.

Malebnost, romantiku, turistickou a rekreační přitažlivost této CHKO zvyšují i četné stavební památky lidové architektury, roubené a hrázděné stavby s pavlačemi a ozdobně skládanými lomenicemi. Pozoruhodností a památkou minulosti jsou i skalní obydlí vytesaná do měkkých pískovců. Nejnavštěvovanější památkou CHKO je romantický hrad Kokořín, vévodící svému okolí, který byl v posledních letech renovován.

Státní přírodní rezervace:

- 1/ Vlhošť
- 2/ Kokořinský důl

Adresa:

- 1/Správa CHKO Kokořínsko /Stř./
276 01 Mělník - zámek
- 2/Správa CHKO Kokořínsko /Sč/
Holany 11
471 01 Zahrádky

k historii zvonice

prof. Heinrich Zimmermann

na slavkovském
hřbitově

Slavkovská zvonice

Lavirovaná kresba tuší, 1987

autor MILAN SKOUPÝ, Karlovarské muzeum

Když dr. Anton Gnirs zpracovával topografii památek okresu Loket, sepádal kapitolu o Horním Slavkově bez použití archivu města, neboť ten byl toho času tříděn a dosti neúplně inventarizován dr. Karlem Ludwigem z Karlových Varů. Gnirsovy údaje o Horním Slavkově jsou proto často nedostatečné, ba chybné.

Ačkoliv zvonová stolice ve zvonici nese letopočet 1540, byla samotná zvonice postavena až v roce 1593. Roku 1540 nebyla vůbec žádná potřeba zvonice. Její stavba souvisí se stavební historií velké věže kostela sv. Jiří.

Stavebními mistry kostela sv. Jiří byli v letech 1514 - 1523 Hans Krug /Krog/, činný v Ostrově nad Ohří a od roku 1523 Michel Wolf. Ten povolal k vnitřní výzdobě kostela významného řezbáře a malíře Hanse z Kolína n.Rýnem /zvaný též Hans Witten/. Witten pracoval na kostele ve dvacátých letech 16. století, z jeho děl se dochovaly řezby sousoší Olivetské hory z roku 1522 a velký krucifix z roku 1525, visící původ-

ně v interiéru kostela v triumfálním oblouku. Zmínění stavební mistři dali kostelu jen menší věž nad sakristií, sloužící od roku 1523 jako věž pro zvony a hodiny. Roku 1540 nechala městská rada na západní straně kostela postavit velkou věž, jež měla sloužit jako městská strážní věž. Byly do ní přestěhovány i zvony. Bohužel stavebník věže Josef Pilgram zbudoval věž na špatném břidličném podloží, takže se na ní brzy objevily trhliny, které byly roku 1568 vyspraveny. Objekt však praskal dál a nakonec nebylo možné ani zvonit těžkými zvony. V radním zápise z 24.5.1593 se píše: "Na kostelní věži se před mnohými lety objevily trhliny. Byly sice vyplněny, ale už po 25 let vznikají další praskliny a věž se chce patrně rozpadnout. Nemá pevné základy a již nevydrží velkou váhu zvonů a jejich výkyvy při každodenním zvonění. Proto je třeba zvony z věže spustit a postavit novou zvonici nad hřbitovem. Do ní budiž zvony zavěšeny, čím dříve, tím lépe, však předtím ať je jednáno s obecním výborem".

Dne 5.7.1593 byla stavba zvonice zadána stavebním mistrům Elišsů Meyerovi a Casparu Pohlerovi.

Dne 16.9.1593 je v radním protokole uvedeno: "Dnes byly na novou věž, k tomu účelu postavenou, vytaženy a odpoledne ve 2 hodiny na zkoušku vyzváněny tři zvony. V úterý byl ze staré věže spuštěn zvon největší, ve středu ostatní dva."

Se zvony byla z velké poškozené věže zvané též "městská" přestěhována i stará zvonová stolice z roku 1540 a instalována v nové zvonici.

Radní protokol z 20.9.1593 k tomu podotýká: "Oba stavební mistři na velké věži špatně změřili starou zvonovou stolicí, takže tato teď není řádně usazena a musely se vzít na

pomoc nosné trámy".

Na vyobrazení kostela sv.Jiří od Eliase Dollhopfa z roku 1739 má zvonice již věžičku. Roku 1701 byly na střechu nasazeny jehlance s plechovými makovicemi. Rozšířením hřbitova v letech 1894 a 1895 se zvonice dostala do plochy pohřebiště.

Poškozená městská věž musela být stržena, na novou byl v roce 1598 osazen mramorový znak města. Ten měl ozřejmit, že věž patří městu a nikoliv kostelu, který byl pod patronátem královského horního úřadu. Ale již roku 1653 museli městskou věž znovu snést. V letech 1658 - 59 byla postavena nynější věž sokolovským stavebním mistrem dle projektu dodaného z Prahy. Sloužila jako městská strážní a hodinová věž.

zprávy **→ Správy**

V neděli 23.listopadu 1986 pořádala Správa CHKO SL exkurzi do Bečova n/T. pro aktiv svých dobrovolných spolupracovníků. Přestože se nepodařilo realizovat prohlídku hradu, přinesla vycházka v nevšedním počasí nečekané zážitky a snad pro každého z účastníků byla ve smyslu získávání regionálních znalostí objevitelská.

Po prohlídce rokokové zařízení interiéru kostela sv.Jiří vedl pracovník Správy Jindřich Horáček exkurzi na Šibeniční vrch. V lesním porostu mezi roztroušenými skalisky a žulovými balvany je pod vrcholem kopce pozůstatek zdíva popraviště, jehož dochování je neznámé i mnohým místním znalcům. Blíže popisuje popraviště dr.S.Burachovič v tomto čísle Arniky.

Další zastávka byla u hájovny pod Chodovem, kde jsou panem Svěchotou soustředěny drobné kamenné památky z ohrožených míst v širším okolí. Zde stojícím smírčím křížem byl doslova šokován S.Wieser, který tímto dosud nikde neevidovaným křížem mohl doplnit 25.položku seznamu kamenných křížů tohoto typu v okrese Karlovy Vary. Původní stanoviště kříže bylo severně od Útviný.

Výstup na vrchol CHPV Homolka v dané roční době nebyl škodlivý pro vegetaci a všem účastníkům vycházky umocnil vnímání geologického útvaru, jenž je v názvoslovném srovnání se svou cukrovou předlohou obří homolí, ale ve smyslu tektonickém je miniaturoou - Homolkou. -SW-

21.března 1987 se konala okresní konference ČSOP v Chebu. Předseda okresního výboru RNDr. Jaroslav Boček velice kladně hodnotil ve svém referátu činnost všech tří základních organizací, které pracují při správě CHKOSL. Vysoce byla hodnocena i spolupráce ČSOP a naší Správy. To vše se projevilo při vyhodnocení nejlepších členů této organizace, kdy právě z našich ZO bylo nejvíce odměněných zástupců. Čestné uznání dostala i Správa CHKOSL. OV ČSOP v Chebu udělil čestné uznání i redakci naší Arniky za významný podíl na vzdělávání členské základny ČSOP.

Tato vysoká ocenění, kterých si všichni velice vážíme, však zavazují. Nutí nás k dalšímu příjmemu prohlubování spolupráce na úseku společného zájmu - v ochraně přírody a krajiny naší chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

rašeliniště

Slavkovského lesa

RNDr. JAROSLAV DVOŘÁK, CSc.

Náhorní plošina Slavkovského lesa je geologicky tvořena žulami a krystalickými břidlicemi. Tyto horniny se vyznačují značnou tvorbou puklinové sítě v pásmu povrchového navětrání a tvorbou převážně dobře propustných zemín, které tvoří jejich zvětralínový plášť. Zvětralínový plášť - převážně písčité eluvia, svahové sutě a jílovitopísčité náplavy tvoří vcelku souvislou a až více metrů mocnou pokrývku skalního podkladu. V prostředí vysokých srážek a nízkého výparu ve vysoké nadmořské výšce se v nich vytváří významné infiltrační oblasti, odvodňované v terénních sníženinách a v údolích. Slavkovský les je proto také významnou vodohospodářsky chráněnou oblastí přirozené akumulace vod. V relativně plochých terénech náhorní plošiny, především jihozápadní a v centrální části Slavkovského lesa se vytvářejí plošně rozsáhlá prameniště, na nichž se rozrůstají rašeliniště. Rašeliniště tak vznikají na místech trvale zmokřovaných podzemními vodami a představují čtvrtohorní organogenní sedimentaci nad prameništěm. Toto trvalé zmokření terénu podzemními vodami je základní podmínkou pro tvorbu rašeliniště. Další přírodní poměry se projevují v různé míře jako činitelé podporující růst rašeliniště v jeho horizontálním i vertikálním rozsahu. Jsou to především poměry hydrogeologické, které určují výdatnost a plošný rozsah prameniště. Dále poměry klimatické, podmínující vysoké srážky a nízký výpar v horských polohách. Dále geomorfologické - relativně plochý terén, který zpomaluje odtok vody a umožňuje zmokření širšího okolí prameniště. A posléze relativní nepropustnost anorganického podloží v okolí prameniště, které brání opětovnému zasakování vody. Intenzivní projev a účinek jednotlivých činitelů v různé míře může nahrazovat slabší projev činitelů ostatních.

Výsledkem všech činitelů je zamokření terénu a růst rašeliništního rostlinstva. O rozsahu a růstu rašeliniště ve směru horizontálním a vertikálním rozhoduje výsledná intenzita spolupůsobení výše uvedených přírodních činitelů. Nejpriznivější spolupůsobení těchto činitelů vytvořilo rozsáhlá rašeliniště v oblasti Kladské - Lysina /plocha 82 ha, maximální hloubka 520

cm/, Tajga /plocha 125 ha, maximální hloubka 590 cm/, Paterák /plocha 120 ha, maximální hloubka 540 cm/. Tyto lokality jsou přírodovědecky nejcennějšími a proto byly vyhlášeny za chráněné přírodní rezervace. Západně od Krásna u Horního Slavkova je rašeliniště Pod Špičákem /Krásenské rašeliniště/ - plocha 80 ha, maximální hloubka 750 cm. Toto rašeliniště obsahuje čistou rašelinu s nízkým obsahem popelovin a s vysokou vododržností, ve spodních polo-

hách velmi vhodnou pro přípravu lázeňských rašelinných procedur. Vrchní, méně humifikovaná vrstva je těžena pro zemědělské účely, spodní vrstva je rezervována pro využití v západočeských lázních.

V celé široké oblasti Slavkovského lesa jsou porůznu rozšířeny luční a lesní mokřady s mocností rašelinné vrstvy do půl metru, řidčeji slatinná rašeliniště s mocností větší /jihozápadně od obce Prameny - maximální hloubka 200 cm/.

O druhu organogenního sedimentu, tedy o botanickém složení vlhkomilného rostlinstva rozhoduje složení vody, která prostředí zvodňuje a poměry klimatické. Na místech zásobovaných vydatně dešťovou vodou a podzemní vodou s malým obsahem živných látek /tj. vodou oligotrofní/ vznikají rašeliniště vrchovištní. Jsou převážně v nejvyšších polohách Slavkovského lesa. V prostředí vod se středním obsahem živných látek /tj. vod mezotrofních/ vznikají rašeliniště přechodová a v prostředí vod s větším obsahem živných látek /tj. vod eutrofních/ vznikají slatinná rašeliniště neboli slatiniště. Přechodová a slatinná rašeliniště jsou u Pramenů, Rájova, Číhané, Mariánských Lázní. Zvláště cenná slatiniště vznikají v místech zvodňovaných minerálními vodami, tj. vodami eutrofními podle obsahu živin. Obsahem železa jsou minerál-

ní vody často tak bohaté, že železo po vývěru vody na povrch se vylučuje ve formě okru, který ničí okolní vegetaci. Ve vodním prostředí minerálních vod v širším okolí vzniká slatinná rašeliniště /u Číhané, v okolí přírodní rezervace Smradoch a Farské kyselky severně od Mariánských Lázní/.

Velmi často se tak v různorodém, na vodu všeobecně bohatém přírodním prostředí Slavkovského lesa setkáváme v těsné blízkosti na jedné lokalitě s plynulými přechody a sukcesí různých typů rostlinných společenstev a druhů rašeliny a pramenních sedimentů. Nacházíme zde okrovou pramenní sedimentaci, slatinná rašeliniště, přechodová rašeliniště a vrchovištní rašeliniště v plynulých přechodech a v rozsáhlém vývoji. Slavkovský les tak představuje jako celek mimořádně cennou, významnou chráněnou oblast bohatou na vody, jejichž různorodost spolu s klimatickými poměry vytváří následně pestrost botanickou a pestrost kvartérních organogenních sedimentů.

Vody podle obsahu živin		podle rostlinného materiálu	podle autigenní příměsi/vzniklé v ložisku FeS_2 , CaCO_3 /	podle allotigenní příměsi/naplavené do ložiska- jílu, hlíny, písek/
LOŽISKA VZNIKÁ V PROSTŘEDÍ VOD	OLIGOTROFNÍCH	VRCHOVIŠTNÍ	PROSTÁ	ČISTÁ
				ZEMITÁ
				- ZEMINA
	MESOTROFNÍCH	RAŠELINY /humelity/		PŘECHODOVÉ
	EUTROFNÍCH	SLATINNÉ	PROSTÁ	ČISTÁ
			SIRNOŽELEZITÁ	ZEMITÁ
			KŘÍDOVÁ	-ZEMINA
	HYPERTROFNÍCH	ANORGANICKÉ PRAMENNÍ SEDIMENTY /KARBONÁTOVÉ A ŽELEZITÉ/ SINTRY, TRAVERTINY, LUČNÍ KŘÍDA, ALMY, OKR		

NABÍDKA PRACÍ

Nabídka prací pro aktiv dobrovolných spolupracovníků a spolupracujících ZO ČSOP na rok 1987:

1/ Strážní a průvodcovské služby

/Od 20.června do 6.září 1987/

Strážní a průvodcovské služby budou prováděny v těchto obvodech:

- naučná stezka Kladská
- naučná stezka Křížky
- naučná stezka Smradoch
- naučná stezka Svatošské skály
- naučná stezka Dominova skalka

2/ Práce na naučných stezkách

NS Kladská:

- a/ nátěr celého zařízení
- b/ výměna vadného dílu u přepadu
- c/ výměna schodiště na vyhlídkové věži a vstupního schodiště
- d/ výměna vzpěr vyhlídkové věže
- e/ instalace funkčního počítadla

NS Křížky:

- a/ nátěry vstupního panelu, informačních tabulek a kovových konzol
- b/ instalace kamenné směrové růžice
- c/ instalace funkčního počítadla
- d/ dokončení kamenného hrazení při trase stezky

NS Smradoch:

- a/ nátěr celého zařízení
- b/ úprava přístupové cesty od parkoviště /vyštěrkování/
- c/ instalace funkčního počítadla

3/ Práce na terénním zařízení mimo naučné stezky

- revize a údržba hraničního značení CHKO SL
- revize a údržba návštěvních řádů v okresech Cheb, Tachov, Sokolov
- rekonstrukce sítě návštěvních řádů ČSD na trati Karlovy Vary - Mar. Lázně a Lázně Kynžvart
- rekonstrukce informačního panelu u státní přírodní rezervace Holína
- vyznačení chráněného přírodního výtvoru Alej Svobody

4/ Pomoc lesnímu hospodářství

- sběr šišek borovice blatky ve státní přírodní rezervaci Kladské rešeliny
- sběr šišek modřínu na plantáži Kňafák
- pokračování prací "na záchraně původních dřevin Slavkovského lesa"

5/ Odborná dokumentační činnost

- akce Iutra /zimní průzkum rozšíře-

ní vydry říční v CHKO Slavkovský les

- práce na pasportu hnízdění čápa černého a výra velkého v CHKO
- pasportizace mravenišť v údolí Jilmového potoka
- pasportizace zimovišť netopýrů v CHKO
- botanický průzkum Slavkovského lesa
- soupis minerálních pramenů ve Slavkovském lese
- mapování zeleně v okrese Sokolov
- chemická ochrana CHPV Alej Svobody
- údržba starých stromů

6/ Speciální práce

- dokončení rekonstrukce mostku na Mnichovském potoce
- úprava a zastřešení Jezevčího pramene
- zastřešení Srnčího pramene
- vyčištění a úprava Christlova jezírka na Planém vrchu

7/ Rekonstrukce hraničního značení

Jedná se o rekonstrukci hraničního značení u státních přírodních rezervací:

- SPR Pluhův bor
- SPR Smradoch
- SPR Vlček

Nabídka prací pro rok 1987 bude upřesněna na schůzce aktiv dobrovolných spolupracovníků a na společné schůzce předsedů základních organizací ČSOP pracujících při Správě chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Při těchto schůzkách budou zodpovězeny všechny dotazy jak organizačního, tak i ekonomického charakteru.

Celkové zhodnocení aktivity za rok 1987 pak bude provedeno na konci měsíce prosince 1987 při roční závěrečné schůzce aktiv a při výročních schůzkách základních organizací Českého svazu ochránců přírody pracujících při Správě chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

Pozvánky na všechny schůzky aktivu, i na koordinační schůzky předsedů ZO ČSOP budou zaslány všem zúčastněným stranám na běžných pozvánkách Správy CHKO v náležitém předstihu. Rozpis strážních služeb na rok 1987 bude k dispozici na Správě v oddělení strážní a terénní služby každý den. Základní rozpis dobrovolných strážců organizovaných v ČSOP zajišťují předsedové těchto organizací /Horáček/

foto: Wieser

BOTANICKÉ ZAJÍMAVOSTI SLAVKOVSKÉHO LESA:

ROŽEC KUŘÍČKOLISTÝ

Cerastium alsinifolium TAUSCH

Rožec kuříčkolistý je naším endemitem, jeho areálem jsou pouze hadce Slavkovského lesa. Nejlépe se mu daří v chudších travnatých společenstvech na horních plošinách skalek, kde je menší konkurence ostatních druhů. Roste však i v místech narušovaných lidskou činností, jako jsou např. lesní cesty a vyhlídkové skalní plošiny. Nalezáme ho rovněž ve vlhčích lesních ekotopech, zde vytváří morfologicky odlišné formy. Zatímco rostliny z prvních dvou stanovišť jsou nízké, husté a poléhavé, populaci z úživnějších vlhčích míst tvoří vytáhlejší a řidčeji větvení jedinci. Spolu s rožcem kuříčkolistým roste na většině lokalit i běžný

rožec rolní /*Cerastium arvense*/, byly zde nalezeny exempláře s mezidruhovými znaky. Možnost hybridizace obou druhů vyžaduje další studium.

Rožec kuříčkolistý se vyskytuje roztroušeně po celé mariánskolázenské serpentínové oblasti. Územní ochrana podle vyhlášky č.54/1958 je zajištěna na lokalitách v SPR Planý vrch, Vlček, Pluhův vrch a CHN Křížky, k ochraně se navrhuje CHPV Dominova skalka.

Jedná se o rostlinu vytrvalou, menšího vzrůstu, dosahuje maximální výšky 30 cm. Lodyhy jsou listnaté, s listy vstřícnými, olýsalými, nejvýše 3 až 4 krát delšími než širšími a 25 až 30 mm dlouhými. Květy jsou bílé, kvete již v půlce května. Plodem je tobolka pukající deseti zuby. Navrhovaná základní hodnota: 850.- Kčs /Alexandra Klauďisová, Památky a příroda č.5/84, zkrácený přepis/

